

ካፒታል ገበያ

በአማርኛ

በ stockmarket.et የተዘጋጀ

StockMarket.et

Copyright © 2024

Published by PiFinancial and StockMarket.et

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, except for brief quotations used for review purposes.

Version 1.0

Published: February, 2024

**“የአክሲዮን ገበያ ትዕግስት ከሌላቸው ሰዎች
ወደ ታጋሾች ገንዘብ የሚሸጋገርበት ቦታ ነው።”**

- ዋረን ባፊት

ማውጫ

መግቢያ	02
ምዕራፍ 1: ካፒታል ገበያ	03
1.1 ካፒታል ገበያ ማለት ምን ማለት ነው?	
1.2 በካፒታል ገበያ ውስጥ ያሉ ተሳታፊዎች	
1.3 ለቢዘነሶች እና ኢንቨስተሮች ያለውን ጠቀሜታ	
ምዕራፍ 2: ካፒታል ገበያ ዓይነቶች	14
2.1 የመጀመሪያ ደረጃ እና ሁለተኛ ደረጃ ገበያ	
2.2 የሰነድ መዋለን ዋይ እና የጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ	
2.3 የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት	
ምዕራፍ 3: ተጨማሪ የካፒታል ገበያ አይነቶች	22
3.1 አክሲዮን ገበያ	
3.2 የእዳ ሰነድ ገበያ ወይም ቦንድ ገበያ	
3.3 የዲሪጅቲቭ ገበያ	
ምዕራፍ 4: የካፒታል ገበያ ተቆጣጣሪዎች	30
4.1 የካፒታል ገበያ ተቆጣጣሪዎች	
ምዕራፍ 5: የኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች እና የኢንቨስትመንት አደጋ ስጋት	32
5.1 ኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች	
5.2 የኢንቨስትመንት አደጋ ስጋት	

ስለ STOCKMARKET.ET

StockMarket.et is a company based in Ethiopia that mainly focuses on various aspects of the stock market and financial literacy. The company aims to provide valuable information and resources to the Ethiopian community, equipping individuals with the knowledge and skills necessary to understand and participate in the coming capital market effectively. Our company offers comprehensive information and educational content on stock market operations, investment strategies, and trading techniques.

Financial literacy is another key focus of StockMarket.et. Recognizing the importance of financial education, the company provides resources and tools to enhance the financial knowledge of Ethiopian society. We aim to educate individuals on personal finance management, budgeting, saving, and investing. By promoting financial literacy, StockMarket.et strives to empower individuals to make sound financial decisions and achieve their long term financial goals.

StockMarket.et መቀመጫውን ኢትዮጵያ ያደረገ ኩባንያ ሲሆን በዋናነት በተለያዩ የስቶክ ገበያ እና የፋይናንሺያል እውቀት ላይ ያተኮረ ነው። ኩባንያው ጠቃሚ መረጃዎችን እና ግብዓቶችን ለኢትዮጵያ ማህበረሰብ በማቅረብ ግለሰቦች አስፈላጊውን ዕውቀትና ክህሎት በመስጠት መጪውን የካፒታል ገበያ ውጤታማ በሆነ መንገድ እንዲረዱ እና እንዲሳተፉ ለማድረግ ያለመ ነው። ድርጅታችን በስቶክ ገበያ ስራዎች፣ የኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች እና የግብይት ቴክኒኮች ላይ አጠቃላይ መረጃ እና ትምህርታዊ ይዘቶችን ያቀርባል።

የፋይናንሺያል ዕውቀት ሌላው የ StockMarket.et ቁልፍ ትኩረት ነው። ኩባንያው የፋይናንሺያል ትምህርትን አስፈላጊነት በመገንዘብ የኢትዮጵያን ማህበረሰብ የፋይናንስ ዕውቀት ለማሳደግ ግብአቶችን እና መሳሪያዎችን ያቀርባል። ዓለማችን በግል ፋይናንስ አስተዳደር፣ በጀት ማውጣት፣ ቁጠባ እና ኢንቨስት ማድረግ ላይ ግለሰቦችን ማስተማር ነው። የፋይናንሺያል ዕውቀትን በማሳደግ፣ StockMarket.et ግለሰቦች ትክክለኛ የፋይናንስ ልማት እንዲያደርጉ እና የረጅም ጊዜ የፋይናንስ ግባቸውን እንዲያሳኩ ለማበረታታት ይተጋል።

መግቢያ

በመጨረሻ የኢትዮጵያ ካፒታል ገበያ ላይ ትልቁ ማነቆ የፋይናንስ እውቀትና ብስለት ማጣት ገበያው ላይ ትልቅ ችግር ይዞ እንደመጣ ግልጽ ነው። ስለዚህ ይህንን ችግር ለመፍታት ሁሉም ሰው በሚያውቀውና በሚገባው ቋንቋ ይህንን ነገር መማር አለበት። ባብዛኛው ከካፒታል ገበያና ፋይናንስ ጋር የተገናኙ ይዘቶች በሃገራችን ማግኘት አዳጋች ነው። ሆኖም stockmarket.et ይህንን ችግር ለመፍታት ማሰብ በተለያዩ መንገዶች መቷል።

ከካፒታል ገበያ መሰረታዊውን ጀምሮ ትላልቅ ሚባሉ ሃሳቦችንም ጭምር ለሃገራችን በተዛመደና ቀላል በሆነ መንገድ ለማድረስ እየሰራን እንገኛለን። ስለዚህ ይህንም ሆነ ሌሎችም ምንጮቻችን ይዘቶች በመደገፍ አብረውን ይሁኑ።

ምዕራፍ 1

ኢንቨስት ማድረግ ለምን አስፈለገ?

ይህን ጥያቄ ከመመልከታችን በፊት አንድ ሰው ኢንቨስት ባያደረግ ምን ሊሆን እንደሚችል በምሳሌ እንመልከት።

ለምሳሌ በወር 12,000 ብር እንደምታገኙ እናስብ እና 9,000 ብር ለመኖሪያ ቤት፣ ለምግብ፣ ለትራንስፖርት፣ ለአስቤዛ፣ ሕክምና ወዘተ ወጭዎች ብትጠቀሙት ፣ **3000 ብር** ወርሃዊ ትርፍ ይኖረዎታል።

ይህንን ሐሳብ ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ፣ ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን ግምቶችን እንውሰድ፡

1. አሰሪዎ በየዓመቱ 10% የደመወዝ ጭማሪ ቢያደርግልዎ፣
2. የኑሮ ውድነት በዓመት በ 7% ከፍ ሊል ይችላል ብለን ብናስብ ይህም ማለት ወጪዎም አብሮ ይጨምራል ማለት ነው፣
3. ዕድሜዎ 35 ቢሆን እና በ 55 ዓመትዎ ጡረታ ለመውጣት ዕቅድ ቢኖርዎ ይህም ማለት 20 ተጨማሪ የስራ ዓመታት እና ገቢ ለማግኘት ጊዜ አለዎት ማለት ነው፣
4. ከጡረታዎ በኋላ ለመስራት አላሰቡም፣
5. ወጪዎችዎ ቋሚ ናቸው እና ሌሎች ወጪዎችም ሊኖሩ ይችላሉ፣
6. በመጀመሪያው ዓመት በወር 3000 ብር እንደ ትርፍ በጥሬ ገንዘብ መልክ ቢያስቀምጡ ብለን ብናስብ፤

በእነዚህ ግምቶች ስንፈኛ፣ በ ሰንጠረዥ 1.1 ላይ በተቀመጠው መሰረት የሚኖረዎት ጥሬ ገንዘብ በ20 ዓመታት ውስጥ ምን ያህል ሊሆን እንደሚችል መመልከት ይቻላል።

ምዕራፍ 1

ሰንጠረዥ 1.1 በሃያ ዓመታት ውስጥ አጠቃላይ የተቆጠበ የገንዘብ መጠን

ዓመታት	ዓመታዊ ገቢ (ብር)	ዓመታዊ ወጪ (ብር)	ተቀማጭ ጥሬ ገንዘብ (ብር)
1	144000	108000	36000
2	158400	115560	42840
3	172800	123120	49680
4	187200	130680	56520
5	201600	138240	63360
6	216000	145800	70200
7	230400	153360	77040
8	244800	160920	83880
9	259200	168480	90720
10	273600	176040	97560
11	288000	183600	104400
12	302400	191160	111240
13	316800	198720	118080
14	331200	206280	124920
15	345600	213840	131760
16	360000	221400	138600
17	374400	228960	145440
18	388800	236520	152280
19	403200	244080	159120
20	417600	251640	165960
		ድምር	2019600

ከላይ በሰንጠረዥ 1.1 ከተጠቀሱት ስሌቶች ውስጥ አንዳንድ እውነታዎችን እንመልከት

- ከ 20 ዓመታት ከባድ የሰራ ጊዜ በኋላ **2 ሚሊዮን ብር** ማጠራቀም ችለዋል፤
- ጡረታ ከወጡ በኋላ ወጪዎቹ **በ 7% ማደጋቸውን** እንደሚቀጥሉ በማሰብ **2 ሚሊዮን ብር** ከጡረታ በኋላ ባለው **የ 6 ዓመታት** ህይወት ውስጥ ወጪዎን ለመሸፈን በቂ ነው። ከ 6ኛው ዓመት በኋላ ወጪዎን ለመሸፈን **ምንም ብር አይኖረዎትም** ይህም በእርጅና በጣም አጣብቂንን ቦታ ውስጥ ይሆናሉ ማለት ነው።
- ወጪዎችዎ ቋሚ ስለሆኑ የአኗኗር ዘይቤዎ ለዓመታት አልተለወጠም፣ ምናልባትም የዕድሜ ልክ ምቹትዎን ፣ የተሻለ ቤት፣ የተሻለ መኪና፣ የዕረፍት ጊዜ ወዘተ ትተው ነው የቆጠቡት።

ከላይ ካየነው እውነታ ተነስትን የሚከተሉትን ጥያቄዎችን መጠየቃችን አይቀርም?

- በ 6 ዓመታት ውስጥ ሁሉንም ገንዘብዎን ከጨረሱ በኋላ ምን ያደርጋሉ? ህይወትዎን እንዴት ነው የሚቀጥሉት?
- በ 20 ዓመታት መጨረሻ ላይ በዛ ያለ ብር መሰብሰብ የሚቻልበት መንገድ አለ?

እስኪ ይህንን ሁኔታ በሌላ መንገድ እንየው ...

በወሩ መጨረሻ የሚቀረዎትን ብር ያለ ስራ ከማስቀመጥ ይልቅ፤ እንበልና ገንዘቡን **በዓመት 15%** በሚያድግ የኢንቨስትመንት አማራጭ ላይ ኢንቨስት ለማድረግ ቢመርጡስ?

የዚህ አማራጭ **ከ 20 ዓመታት** በኋላ ምን እንደሚመስል ከታች በሰንጠረዥ 1.2 ላይ መመልከት እንችላለን።

ምዕራፍ 1

ሰንጠረዥ 1.2 በሃያ ዓመታት ውስጥ አጠቃላይ በ 15% ኢንሸስት የተደረገ የገንዘብ መጠን

ዓመታት	ዓመታዊ ገቢ (ብር)	ዓመታዊ ወጪ (ብር)	ተቀማጭ ጥሬ ገንዘብ (ብር)	ኢንሸስት የተደረገ ገንዘብ በዓመት 15% ሚያድግ
1	144000	108000	36000	41400
2	158400	115560	42840	90666
3	172800	123120	49680	147798
4	187200	130680	56520	212796
5	201600	138240	63360	285660
6	216000	145800	70200	366390
7	230400	153360	77040	454986
8	244800	160920	83880	551448
9	259200	168480	90720	655776
10	273600	176040	97560	767970
11	288000	183600	104400	888030
12	302400	191160	111240	1015956
13	316800	198720	118080	1151748
14	331200	206280	124920	1295406
15	345600	213840	131760	1446930
16	360000	221400	138600	1606320
17	374400	228960	145440	1773576
18	388800	236520	152280	1948698
19	403200	244080	159120	2131686
20	417600	251640	165960	2322540
			ድምር	19,155,780

ምዕራፍ 1

ከላይ በሰንጠረዥ 1.2 እንደሚታየው በመጀመሪያው ዓመት ውስጥ **36,000 ብር** በ **15% ትርፍ ኢንሸስት** ሲደረግ፣

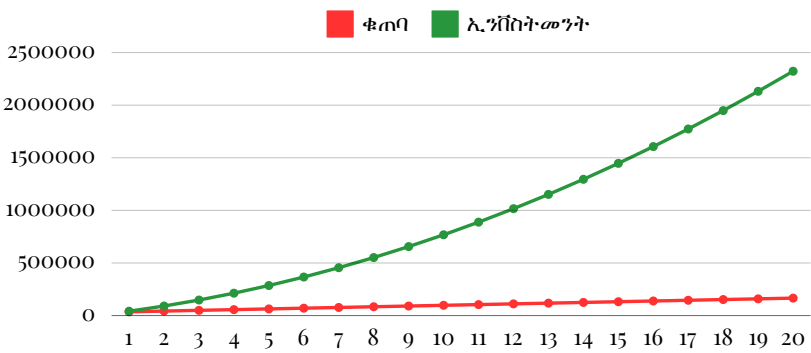
በዓመቱ መጨረሻ **41400 ብር** እንዲኖረን ሲያደርግ፣ በ 20 ጥቅም ዓመት መጨረሻ ላይ ደግሞ እንደ ትርፍ ሚደዘትን ጥሬ ገንዘብን ኢንሸስት ለማድረግ በመወሰን ገንዘብ በከፍተኛ ደረጃ ይጨምራል። በዚህም መሰረት የጥሬ ገንዘብ ሒሳብ **ከ 2.01 ሚሊዮን ብር ወደ 19.2 ሚሊዮን ብር** ያድርጋል ። ይህ ከመደበኛው መጠን **9.5%** አጥፍ ብልጫ አለው።

ይህ ከጡረታ በኋላ ህይወትን በተሻለ ሁኔታ መምራት እንዲችሉ ያስችላል።

አሁን ለምን ኢንሸስት ማድረግ ያስፈላጋል ወደ ሚሊዮን ጥያቄ እንመለስ።

ኢንሸስት ማድረግ...

- 1. የዋጋ ንረትን ለመዋጋት ይጠቅማል**- አንድ ሰው ኢንሸስት በማድረግ ፣ እያደገ የመጣውን የኑሮ ውድነት (የዋጋ ግሽበት)፣ በተሻለ ሁኔታ መቋቋም ይችላል።
- 2. ሀብት ለመፍጠር ያገለግላል** - ኢንሸስት በማድረግ አንድ ሰው ከላይ ቅድም በምስሉ እንደ ተገለጸው መጨረሻ ላይ የተሻለ የገንዘብ ክምችት እንዲኖር ማድረግ ይችላል። ከላይ ጠረታን በምሳሌነት ተጠቀምነው እንጂ ለፈለግነው ነገር ሁሉ ሊሆን ይችላል፣ የልጆች ትምህርት፣ ጋብቻ፣ የቤት ግዢ፣ በዓላት ወዘተ።
- 3. የሕይወትን ፍላጎት ለማሟላት**
- 4. በመጨረሻም ገንዘብን በብዙ እጥፍ እንዲያደግ ይጠቅማል** - ትርፍን እንደገና ኢንሸስት በማድረግ ገንዘብ በከፍተኛ ደረጃ እንዲያደግ በማድረግ ከተቀናጀ ወለድ ተጠቃሚ መሆን ይችላሉ።

ካፒታል ገበያ ምንድነው?

ካፒታል ገበያ ምንድነው? ሚሊዮን ከመቶዎችን በፊት፣ ገበያ ማለት ራሱ ምን ማለት ነው? ከ ሰፈር ጉሊት እስከ መርካቶ እንዲሁም እስከ ሰማይ ጠቀስ ፎቆች ድረስ ገበያ በሁሉም የዕለት ተዕለት ህይወታችን ውስጥ ያለ ጉዳይ ነው። ገበያ ማለት ሁለት ወይም ከዚያ በላይ ተገበያዮች በአንድ ንብረት ዋጋ በመስማማት አንድን እቃ ወይም አገልግሎትን በገንዘብ ለመለዋወጥ ስምምነት ሚያደርጉበት ቦታ ነው።

ለምሳሌ እህል ተራ ብንሄድ የተለያዩ ነጋዴዎች የኔ እህል ያወጣልኛል ሚሊዮን ዋጋ በገንዘብ ተምነው ለገዢዎች ያቀርባሉ። ገዢዎችም እህሉ ያወጣል ሚሊዮን ዋጋ በመገመት ከነጋዴው ጋር ለመስማማት በመሞከር ይገበያያሉ። ይህ ባጠቃላይ ገበያ ይባላል። ሁሉም ገበያዎች የግዥ እና ሽያጮች ልውውጥን የማቀለጠፍ የጋራ ግብ ቢጋሩም ፣ እያንዳንዳቸው ልዩ ልዩ ባህሪ ይያቶች እና ተለዋዋጭነት አላቸው። የገበያው ዓለም ከእነዚህ ከተለመዱ የገበያ ዓይነቶች በተጨማሪ ሌሎች ገበያዎችን አካቶ ይዟል ከእነርሱም መካከል ፋይናንሺያል ገበያ ዋናው ነው።

የፋይናንሺያል ገበያ ምንድን ነው?

ፋይናንሺያል ገበያ ማለት የተለያዩ የፋይናንሺያል (የሂሳብ) ሰነዶችን ማለትም እንደ አክሲዮኖች፣ ቦንድ ያሉ የእዳ ሰነዶችን የሚገዙበት እና የሚሸጡበት እንዲሁም ሁሉንም ከዚህ በኋላ ምናሳቸውን ገበያዎች የሚያጠቃልል ሰፊ ሃሳብ ነው። ፋይናንሺያል ማርኬትን በሁለት መንገድ ከፍለን ማየት እንችላለን። እነርሱም **የገንዘብ ገበያ እና ካፒታል ገበያ** ናቸው። የገንዘብ ገበያ የአጭር ጊዜ የፋይናንስ ሰነዶችን የምንገበያይበት ገበያ ነው። አብዛኛውን ጊዜ እስከ አንድ አመት ወይም ከዚያ በታች የመክፈያ ጊዜ ያላቸውን ሰነዶች እንገበያይበታለን። በገንዘብ ገበያ ውስጥ ካሉ ሰነዶች ዋናው **የግምጃ ቤት ሰነድ** ነው።

ሌላኛው በዚህ ኮርስ በሰፊው ምናየው ደግሞ ካፒታል ገበያ ነው። ካፒታል ገበያንም በሁለት መንገድ ከፍለን ማየት የምንችል ሲሆን እነርሱም የመጀመሪያ ደረጃ ገበያ እና የሁለተኛ ደረጃ ገበያ ናቸው። ሁለቱንም የገበያ አይነቶች በጥልቀት በቀጣዩ ምዕራፍ የምንመለከት ሲሆን ለአሁኑ ካፒታል ገበያ ምን እንደሆነና በውስጡ ያሉ ተሳታፊዎችን እንመልከት።

ካፒታል ገበያ ማንኛውም ገንዘብን የያዘ የረጅም ጊዜ ሂሳብ ሰነድን ምንገበያይቦት ገበያ ማለት ነው። ይህም እንደ አክሲዮን፣ የብድር ሰነድ ወይም በተለመደው አጠራር ቦንድን እና ሌሎችም ሰነዶችን ምንገበያይቦት ቦታ ነው። የመርካቶን ገበያ አስቦት የተለያዩ ምንገበያዎቻቸው እቃዎች እና ነጋዴዎች በአንድ ቦታ ሆነው ለመገበያየት ሚመጣን ሰው ሚያስተናግዷቸው የገበያ ማእከል ነው። ስለዚህ በዚህ ቦታ የመርካቶ ዋና ዓላማው ገዢና ሻጭን ማገናኘት ነው። ልክ እንደዚሁ የካፒታል ገበያም ዋናኛ ዓላማ እነዚህን ገንዘብ የያዙትን ሰነዶች እንደ እቃ በመውሰድ ገዢዎች ሻጭች እንዲገበያዩዋቸው ምህዳሩን መፍጠር ነው።

1.2 ማን ማን በገበያው ውስጥ ይሳተፋል?

በዚህ ገበያ ውስጥ ብዙ ተሳታፊዎች ያሉ ሲሆን የመጀመሪያዎቹና ዋናቸው ደግሞ አጠቃላይ ማህበረሰብ ነው። ይህም ደግሞ ኢንቨስተሮች በመሆን ነው። ሁሉም ለነገ ብሎ ሚያስቀምጣትን ሳንቲም ሰብሰብ አድርጎ በገበያው ውስጥ ሚሳተፍበትን ሁኔታ መፍጠር ይችላል። ይህ እንዲላ ሆኖ ግን ኢንቨስት ምናደርግበት ተቋም ላይ በቂ የሆነ መረጃ ማሰባሰብ አስፈላጊ ነው።

ሌሎች የገበያው ተሳታፊዎች ደግሞ ተቋማዊ ኢንቨስተሮች ናቸው። ይህም እንደ ተቋም በመቋቋም የተለያዩ መልክ ያላቸው ድርጅቶች በካፒታል ገበያ ውስጥ ይሳተፋሉ። ከነዚህም ውስጥ ዋናቸው በሃገራችን የተለመዱት የኢንቨራንስ ድርጅቶች፣ የጡረታ ፈንድ እናም ቀስ እያሉ ደግሞ ይጀመራሉ ተብለው ሚጠበቁት እንደ የጋራ ፈንድ፣ ሄጅ ፈንድ እና የመሳሰሉት ተቋማዊ የኢንቨስትመንት ተሳታፊዎች ናቸው።

የጡረታ ፈንድ ሰራተኞች ለጡረታ በሚል የሚከፍሉትን ገንዘብ በማሰባሰብ በካፒታል ገበያ በኩል የተለያዩ ድርጅቶች ላይ ኢንቨስት በማድረግ ሰራተኞች ጡረታ ከወጡ በኋላ ደግሞ መልሶ ሚከፍላቸው ይሆናል። የኢንቨራንስ ተቋማትም በተመሳሳይ መንገድ የተለያዩ ግለሰቦች ሚከፍሏቸውን የኢንቨራንስ ገንዘብ በመጠቀም ኢንቨስት በማድረግ ሚያገኙትን የገቢ መጠን ማሳደግ ይችላሉ። ሌላኛው ለሃገራችን አዲስ ይዘት ያለው የኢንቨስትመንት ተቋም ደግሞ የጋራ ፈንድ ሲሆን ይህም ግለሰቦች ሚያዋጡትን አንድላይ በማድረግ የተለያዩ ድርጅቶች ላይ ኢንቨስት ሚያደርግ ሲሆን ይህም የፋይናንስ እውቀት የሌላቸውንና የድርጅቶችን ትርፋማነትና ጤናማነት ማጥናት ጊዜ ለሚወስድባቸው ኢንቨስተሮች ትልቅ ፋይዳ ያለው ነው። የጋራ ፈንዶች በእውቀቱ ባላቸው የፋይናንስ መረጃዎች ሚመሩ ሲሆን ጥንቃቄ የተሞላት ኢንቨስትመንት ያደርጋሉ።

አንድ የጋራ ፈንድ ያለው ዋጋ በተጣራ ንብረት እሴት (Net Asset Value) ሚገለጽ ሲሆን የተጣራ ንብረት እሴት ለማሰላት ድርጅቱ በስሩ ያለው የእያንዳንዱ የሼር ወይም ቦንድ ዋጋ ድምር (net asset) ሲቀነስ ድርጅቱ ያለበት እዳ ነው። አንድ ሰው የዚህን የጋራ ፈንድ ሼር መግዛት ቢፈልግ ደግሞ ድርጅቱ ያለውን Net Asset Value ለግብይት ባወጣው የሼር ብዛት ልክ (outstanding shares) በማካፈል አንዱን ሼር ሚገዛበትን ዋጋ ማወቅ ይችላል።

NAV Per share = (Asset - Liability) / outstanding shares

ሁለት አይነት ፈንድ ሚያስተዳድሩ ተቋማት ያሉ ሲሆን **open-end** እና **closed-end** በመባል ይታወቃሉ። open-end ምንላቸው በማንኛውም ጊዜ ሼር ሚያወጡና ሚሸጡ ሲሆኑ closed-end ምንላቸው ደግሞ ሚታወቅ ቁጥር ያለው የሼር ብዛት በካፒታል ገበያ ላይ ሚያቀርቡ ናቸው። ስለዚህ በዚህ መሰረት የጋራ ፈንዶች በopen-end ስር ይካተታሉ።

ሌሎች ደግሞ ሄጅ ፈንድ ሚባሉት የኢንቨስትመንት ተቋማት ሲሆኑ እነዚህ ደግሞ ትላልቅ ባለሀብቶችንና ሌሎች ተቋማትን ማለትም ከላይ የጠቀስናቸው አንድ ጡረታ እና ኢንቨራንሽን ፈንድ በውስጣቸው በማካተት የተለያዩ ድርጅቶች ላይ በካፒታል ገበያ በኩል ኢንቨስት ሚያደርጉ ናቸው። ከጋር ፈንድ አንጻር እነዚህ ላይ ያነሰ ቁጥጥር ሚደረግባቸው ሲሆን ሼራቸውንም ገዝቶ የነዚህ ተቋማት ባለቤት መሆን ትልቅ ገንዘብ ያስከፍላል። ሆኖም ግን ከጋራ ፈንድ አንጻር እጅግ ከፍ ያለ ገቢ ያስገኛሉ።

ሌሎች የካፒታል ገበያ ተሳታፊዎች ደግሞ አውጪዎች ሲባሉ የግልና የመንግስት ተቋማት ናቸው። አክሲዮን ወይም ሼር እና ቦንድ በማውጣት ራሳቸውን ለኢንቨስተሮች ሚያቀርቡ ናቸው።

እነዚህ ድርጅቶችን በካፒታል ገበያ ላይ እንዲሳተፉ የሚረዱ በተጨማሪም በአውጪዎች እና ኢንቨስተሮች መሃከል በመሆን ነገሮችን ሚያቀላጥፉ ደግሞ መሃከለኞች አሉ። ይህም ባንኮችን፣ የድላላ ድርጅቶችን እና ኢንቨስትመንት ባንኮችን ያካትታል። ባንኮች የተለያዩ የፋይናንስ አገልግሎቶችን በመስጠት የሚሳተፉ ይሆናል። የድላላ ተቋማት ኢንቨስተሮች አክሲዮን ወይም ቦንድ እንዲገዙ ባብይታቸውን በመፈጸም ሲሳተፉ ገበያው ላይ ጠለቅ ያለ ጥናት በማካሄድ ለኢንቨስተሮች ምክርን ይሰጣሉ። ኢንቨስተሮችንም በተለያዩ መንገዶች በመጠቀም ለአደጋ ስጋት ተጋላጭነታቸውን ይቀንሳሉ።

ሌሎች መሃከለኞች ሚባሉት ደግሞ የኢንቨስትመንት ባንኮች ናቸው። ኢንቨስትመንት ባንኮች በዋናነት ለድርጅቶች የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት ሚያካሂዱ ናቸው። ይህ ሂደት አንድ ድርጅት ለመጀመሪያ ጊዜ በካፒታል ገበያ በኩል ራሱን ለህዝብ ይፋ በማድረግ ሼር ሲያወጣ ኢንቨስትመንት ባንኮች ያወጣውን አክሲዮኖች በመቀበል ለኢንቨስተሮች የመሸጥን ስራ ይሰራሉ።

ሌላው ኢንቨስትመንት ባንኮች ሚሰሩት ደግሞ የድርጅቶችን ውህደት ነው። ይህም ማለት ሁለት ድርጅቶች ለመዋሃድ ሲፈልጉ ወይም አንድ ድርጅት ሌላኛውን መግዛት ሲፈልግ እገዛን ይሰጣሉ።

ኢንቨስትመንት ባንኮች አንድ ተቋም የድርጅት መዋቅር እንዲይዝና በካፒታል ገበያ ውስጥ ብቁ ተወዳዳሪ እንዲሆን በማድረግ ረገድ የራሳቸውን ሚና ይጫወታሉ።

በተጨማሪም ደግሞ የግል ባንክ አገልግሎት የሚሰጡ ሲሆን ይህም ለትላልቅ ባለሀብቶች ሃብታቸውን የማስተዳደርና የፋይናንስ ምክር አገልግሎት ይሰጣሉ።

በካፒታል ገበያ ውስጥ ያሉት ሌላቶቹ ተዋናዮች ደግሞ የሰነደመዋለንዋይ ገበያዎች ናቸው። ይህም አክሲዮን እና ሌሎችንም የፋይናንስ ሰነዶች ምንገበያደባቸው ፕላትፎርም ሲሆኑ ናቸው። ለምሳሌ በአሜሪካ ናስዳክ እና ኔውዮርክ ሰነደመዋለንዋይ ይጠቀሳሉ። በሃገራችንም አዲስ የተመሰረተው የኢትዮጵያ ሰነደመዋለንዋይ ገበያ አለ።

በካፒታል ገበያ ውስጥ በዋነኝነት ደግሞ ገበያው ፍትሃዊና ግልጽነት የተሞላበት እንዲሆን፣ መመሪያን በማርቀቅ እንዲሁም ግልጽነት እንዲሰፍን ተቆጣጣሪዎች ሚናቸውን ይወጣሉ። በሃገራችን ደግሞ የኢትዮጵያ ካፒታል ገበያ ባለስልጣን ይህን ድርሻ ይወጣል።

ገበያው የተሳለጠ እንዲሆን በማድረግ ረገድ ደግሞ ገበያ ፈጣሪዎች በገበያው ይሳተፋሉ። የተለያዩ ፋይናንስ ሰነዶችን በመግዛትና በመሸጥ ለገብያው ፈሳሽነት(Liquidity) ይሰጣሉ። ፈሳሽነት ማለት ሰነዶች ወይም አክሲዮኖችና ቦንዶች በገበያው ውስጥ በምን ያህል ፍጥነት ይገበያሉ ሚላውን ሲገልጽ አንድ ሰነድ ፈሳሽ ነው ማለት በቀላሉ ወደ ብር መቀየር ይችላል ማለት ነው።

በመጨረሻም ደግሞ ገበያው ላይ ሚሳተፉ አካላት የፋይናንስ ምክር ሚስጡ የፋይናንስ አማካሪዎች እና የቴክኖሎጂ አቅርቦትን ሚስጡ ደግሞ የፋናንሽያል ቴክኖሎጂ ተቋማት ይገኙበታል።

1.3 ካፒታል ገበያ ለቢዘነሶች እና ኢንቨስተሮች ያለው ጠቀሜታ

ካፒታል ገበያ ለቢዘነሶችና ለኢንቨስተሮች ካለው ጠቀሜታ ባለፈ እንደ አገር ያለው ፋይዳ በምንም አይተኬ ነው። እስኪ ካፒታል ገበያ ለአገር ካለው ፋይዳ የተወሰኑትን እንመልከት፡-

የካፒታል ገበያው ለአገር ካለው ፋይዳ

- አንደኛው ካፒታልን ከቆጣቢው ወደ ተበዳሪው በማምራት የፋይናንስ አጥረትን በብቃት ለማከፋፈል ይረዳል። ይህ ሂደት ለጠቅላላ ዕድገት አስተዋፅዖ የሚያደርጉ ንግዶችን፣ የመሠረተ ልማት ፕሮጀክቶችን እና ሌሎች የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎችን በገንዘብ ለመደገፍ ይረዳል።
- በሌላ በኩል ደግሞ የሰራ እድል በመፍጠር ረገድ ትልቅ ሚና ይጫወታል። የንግድ ድርጅቶች በካፒታል ገበያ ላይ ካፒታል ሲያሳድጉ ሥራቸውን ማስፋት፣ በአዳዲስ ፕሮጀክቶች ላይ ኢንቨስት ማድረግ እና የሥራ ዕድል መፍጠር ይችላሉ። ይህ የሰራ እድል ፈጠራ የሰራ አጥነትን መጠን ለመቀነስ እና በአንድ ሀገር ውስጥ ያለውን የኑሮ ደረጃ ለማሻሻል ወሳኝ ነው።

- ካፒታል ገበያ ፈጠራን እና ምርምርን ለማሳደግም ያገለግላል። ይህም ሚሆነው ካፒታል ገበያ ለኩባንያዎች ለምርምር እና ለልማት ስራዎች ገንዘብ ለማሰባሰብ መድረክ ስለሚሰጣቸው ነው። ይህ ፈጠራን ፣ የቴክኖሎጂ እድገቶችን እና ቀጣይነት ባለው መሻሻል እና መለመድ ላይ የሚመሰረቱ ኢንዱስትሪዎችን እድገት ያበረታታል።
- ሌላኛው ደግሞ ሃብትን ለመፍጠርና ፍትሃዊ የሃብት ክፍፍል እንዲኖር ያደርጋል። በካፒታል ገበያ ውስጥ መሳተፍ ግለሰቦች ኢንቨስት እንዲያደርጉ እና በኢንቨስትመንት ላይ ትርፍ እንዲያገኙ ያስችላቸዋል። ሀብት ሲፈጠር፣ ፍትሃዊ የገቢ ክፍፍል እንዲኖር፣ ኢኮኖሚያዊ አካታችነትን በማጎልበት አስተዋፅዖ ያደርጋል።
- ካፒታል ገበያ የውጭ ቀጥታ ኢንቨስትመንትን ይጨምራል። በደንብ የሚሰራ የካፒታል ገበያ የኢንቨስትመንት ዕድሎችን የሚፈልጉ የውጭ ባለሀብቶችን ሊስብ ይችላል። ይህ የውጭ ካፒታል ፕሮጀክቶችን በገንዘብ ለመደገፍ፣ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴን ለማሳደግ እና ለአገሪቱ ሁለንተናዊ ዕድገት አስተዋጽኦ ያደርጋል።
- መንግስታት ቦንድ እና ሌሎች ዋስትናዎችን በማውጣት በካፒታል ገበያ በኩል ብዙ ጊዜ ገንዘብ ይሰበሰባሉ። ይህም በግብር እና ሌሎች ውስን ገዢዎች ላይ ብቻ ሳይመሰረቱ የህዝብ መሠረተ ልማት ፕሮጀክቶችን፣ ማህበራዊ ፕሮግራሞችን እና ሌሎች ውጥኖችን ፋይናንስ እንዲያደርጉ ያስችላቸዋል።
- ሌላኛው ወሳኝ የካፒታል ገበያ ለሃገር ያለው ፋይዳ ደግሞ ግልጽነትንና አስተዳደራዊ ምቀርን ለማስፈን ነው። በሰነድመዋለንዋይ ገበያ ላይ የተዘረዘሩ ኩባንያዎች ለቁጥጥር መስፈርቶች ተገዢ ናቸው። ይህም የባለሀብቶችን አመኔታ ለማስቀጠል አስፈላጊ የሆኑትን ግልፅነት፣ ተጠያቂነት እና መልካም የድርጅት አስተዳደር አሰራሮችን ለማረጋገጥ ይረዳል።

ሌላኛውና ወሳኝ ደግሞ ካፒታል ገበያ ለሰፊው ማህበረሰብ ወይም ቆጥቦ ይሳካል። ብሎ ካፒታል ገበያ ላይ ፈሰስ ለሚያደርገው ባለሀብቱ ያለው ጠቀሜታ ነው። ካፒታል ገበያ ለባለሀብቶች ወሳኝ ሚና ሚጫወት ሲሆን ከዚህ በታች ያሉት ዋነኞቹ ናቸው።

- የካፒታል ገበያው አክሲዮኖችን፣ ቦንዶችን፣ የጋራ ፈንዶችን እና ሌሎች የፋይናንስ መሳሪያዎችን ጨምሮ የተለያዩ የኢንቨስትመንት ዕድሎችን ያቀርባል።
- ባለሀብቶች መዋዕለ ንዋያቸውን በተለያዩ የንብረቶች እና በካፒታል ገበያ ውስጥ በሚገኙ ኢንዱስትሪዎች ላይ በማሰራጨት የፖርትፎሊዮቻቸውን ብዝሃነት መጨመር ይችላሉ። የኢንቨስትመንት ብዝሃነት (diversification) አደጋን ለመቆጣጠር የሚረዳ ሲሆን በማንኛውም ነጠላ ኢንቨስትመንት ውስጥ የሚፈጠርን ደካማ አፈፃፀም ተጽእኖ ለመቀነስ ይረዳል።

- የካፒታል ገበያ ባለሀብቶች በጊዜ ሂደት ሀብታቸውን እንዲያሳድጉ ያመቻቻል። ባለሀብቶች ገቢን በሚያመነጨ ሰነዶች ላይ ኢንቨስት በማድረግ ሀብትን መገንባት እና ማቆየት ይችላሉ፣ ይህም እንደ ጡረታ ያሉ የገንዘብ ግቦችን እንዲያሳኩ ይረዳል።
- የካፒታል ገበያው የገበያ ተሳታፊዎችን የጋራ ሃሳብ እና አስተያየቶችን የሚያንጸባርቅ የዋጋ ግኝት (price discovery) መድረክ ሆኖ ያገለግላል። ባለሀብቶች ሰነዶችን ለመግዛት ወይም ለመሸጥ በመረጃ ላይ የተመሰረተ ውሳኔ ለማድረግ የገበያ ዋጋን መጠቀም ይችላሉ።
- ሌላኛው የካፒታል ማርኬት ለባለሀብቶች ያለው ጥቅም ደግሞ የኑሮ ውድነቱን መዋጋት ነው። ለምሳሌ አንድ ሰው ገንዘቡን በባንክ ሲያስቀምጥና በካፒታል ገበያ ላይ አፍስሶ ከጊዜ በላይ ሚኖረው የገንዘብ ዋጋ ሲስተያይ የካፒታል ገበያ ላይ የፈሰሰው ገንዘብ በጥንቃቄ ተቃኝቶ ከሆነ ኢንቨስት የተደረገው የዋጋ ንረትን ለማሸነፍ ያለው አቅም እጅግ ከፍተኛ ነው።
- በመጨረሻም ደግሞ በካፒታል ገበያ ላይ መሳተፍ ለሃገር እድገት ሁሉም ግለሰብ ድርሻውን እንዲወጣ እድልን ያመቻቻል። አንድ ግለሰብ በካፒታል ገበያ በኩል አንድ ወይም ከዚያ በላይ ቢዘነሱ ላይ ኢንቨስት ሲያደርግ ቢዘነሱ እንድያድጉ በሩን በመክፈት ለሀገር ያላቸውን ጉልህ ሚና ያሳለብታል።

አንደኛ ደረጃ እና ሁለተኛ ደረጃ ገበያ

2..1 አንደኛ ደረጃ ገበያ (Primary Market)

አዲስ አክሲዮኖች (ሼርች) ወይም የብድር ሰነዶች ለመጀመሪያ ጊዜ ወጥተው ለሕዝብ ሚሽጡበት ነው። ይህም የሚሆነው በተለያዩ መንገድ ነው።

አንደኛው አንድ ኩባንያ ለህዝብ ይፋ ለመሆን እና ካፒታል ለማሰባሰብ አክሲዮኑን ለመሸጥ ሲወስን የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦትን (Initial Public Offering (IPO) ሂደትን በማለፍ ነው። በመጀመሪያ ደረጃ ገበያ ውስጥ ኩባንያው ገንዘቡን ከአክሲዮኑ ሽያጭ በቀጥታ ይቀበላል። ይህ ክስተት ኩባንያው ከግል ድርጅት ከመሆን ወደ የህዝብ ንግድ ድርጅት (publicly traded company) የሚሸጋገረበትን ነው። በመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት ጊዜ፣ ኩባንያው የባለቤትነት ድርሻውን ኢንቨስት ለሚያደርገው ህዝብ በአክሲዮን ገበያ ላይ ያቀርባል።

በመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት ሂደት ውስጥ የድርጅቱ የአስተዳደር መዋቅር ኢንቨስት በሚያደርገው ማህበረሰብና በድርጅቱ መሃከል በመሆን እንደ መካከለኛ (Intermediaries) ሆነው ከሚያገለግሉ ከኢንቨስትመንት ባንኮች ጋር ንግግር ይጀምራሉ። እነዚህ ባንኮች የድርጅቱን የፋይናንስ ጤናማነት፣ የእድገት ተስፋ እና ከድርጅቱ ጋር ተያይዘው ያሉ አደጋዎችን (risk) በማጤን ለድርጅቱ የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት ዋጋ (IPO Price) ያወጡላታል።

እስኪ ቁልፍ ምንጣቸውን የመጀመሪያ ደረጃ ገበያ ባህሪያትን እንመልከት፡

1. አዳዲስ ዋስትናዎች ወይም ሰነዶች ለማህበረሰቡ ይቀርቡበታል፡ የተለያዩ የግል ድርጅቶችና መንግስት አዳዲስ ሰነዶች ለህዝብ ሚያቀርቡበት ገበያ ነው።
2. በድርጅቱ ኢንቨስት በሚያደርገው አካል መካከል ቀጥተኛ የሆነ ግንኙነት አለ፡ አብዛኛውን ጊዜ በመጀመሪያ ደረጃ ገበያ ውስጥ ኢንቨስት በሚያደርገው አካልና በድርጅቱ መሃከል በኢንቨስትመንት ባንኮች አማካኝነት በሚሳለጥ ግንኙነት ቀጥተኛ የሆነ ግንኙነት ይኖራል።
3. ዋጋ ለማውጣት (price discovery)፡ በኢንቨስተር ፍላጎት እና የድርጅቱን የፋይናንሺያል ጤናማነት ግምት ውስጥ በማስገባት የመነሻ ዋጋ በድርድር እና በግምገማ ሂደት ይወሰናል። ስለዚህ አንድ ድርጅት ያለው ዋጋ በዚህ መንገድ መታወቅ ይቻላል።

የመጀመሪያ ደረጃ ገበያ በተለያዩ መንገድ ሊካሄድ ይችላል። የመጀመሪያው ከላይ በገለጽንላችሁ መሰረት የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት ሂደትን በማለፍ ነው። ነገርን በምሳሌ ግልጽ ለማድረግ ስራውን ለማስፋት እና ስፊውን የኢንቨስተር ካፒታል ለመሰብሰብ የሚፈልግ **ፓይስጥ** የተባለ በማድግ ላይ ያለ ድርጅት አስቡት።

ይህንን ግብ ለማሳካት ፓይሎት በመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት (IPO) በኩል ለህዝብ ይፋ ለማድረግ መወሰን ይኖርበታል። በአንደኛ ደረጃ ገበያ (Primary market) ውስጥ የባለቤትነት ድርሻውን ለአጠቃላይ ህዝብ ይሸጣል፤ ለእድገቱ በጣም አስፈላጊ የሆነውን ገንዘብ ያመነጫል ማለት ነው። አክሲዮኑን ሲሸጥ የአንድን አክሲዮን IPO ዋጋ የሚወስኑት የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት ሂደትን ያሳለጠው ኢንቨስትመንት ባንክ ሲሆን ኢንቨስተሮች በዚህ ዋጋ ለመጀመሪያ ጊዜ ከድርጅቱ አክሲዮን በመግዛት ለድርጅቱ የካፒታል ምንጭ ይሆናሉ።

ሁለተኛው ደግሞ የመብት አቅርቦት (rights offering) ሲሆን ኩባንያዎች ወደ ሁለተኛ ደረጃ ገበያ ከገቡ በኋላ በአንደኛ ደረጃ ገበያ በኩል ተጨማሪ ሼርሮችን እንዲያወጡ ያስችላቸዋል። ነባር ባለአክሲዮኖች ያላቸው አክሲዮን ላይ ተመስርተው የተመጣጠነ መብት ሚኖራቸው ሲሆን ሌሎች ደግሞ አዲስ በወጡ አክሲዮኖች ላይ እንደ አዲስ ኢንቨስት ማድረግ ይችላሉ።

ለምሳሌ ከላይ የወሰድነው ድርጅት ፓይሎትን ብንወስድ እና አክሲዮኖቹ ከአንደኛ ደረጃ ገበያ አልፈው በሁለተኛ ደረጃ ገበያ እየተሸጡ ሳለ ተጨማሪ ሼር ለህዝቡ ይፋ ሲያደርግ እና በቀጥታ ህዝቡ ከባንኩ ሲገዛ የመብት አቅርቦት ይባላል። ይህ መንገድ ለነባር ባለአክሲዮኖች ቅድሚያ እድል በመስጠት አክሲዮን እንዲገዙ ያመቻችላቸዋል።

ሶስተኛ ላይ ደግሞ ድርጅቶች ለተለያዩ የግል ባለሀብቶች ተቋማዊ ኢንቨስተሮች በተለምዶ የግል አቅርቦት (Private placement) ሚያደርጉበት ነው። ይህም ማለት ለምሳሌ አክሲዮኖቻቸውን ለይተው ለጋራ ፈንዶች ለባንኮች እና ለሌሎች ተቋማዊ ኢንቨስተሮች ለይተው ያቀርባሉ ማለት ነው።

ሁለተኛ ደረጃ ገበያ (Secondary Market)

ሁለተኛ ደረጃ ገበያ በተለምዶ ስቶክ ማርኬት ሚባል ሲሆን በአንደኛ ደረጃ ገበያ (primary market) ላይ ሰነዶች ወጥተው በባለሀብቶች እጅ ከገቡ በኋላ፣ በሁለተኛ ደረጃ ገበያ (secondary market) ለገበያ የሚውሉ ይሆናሉ። ይህ መድረክ ባለሀብቶች ነባር ዋስትናዎችን የሚገዙበት እና የሚሸጡበት ተለዋዋጭ የገበያ ቦታ ሆኖ ያገለግላል። ይህም የኢንቨስትመንት ፖርትፎሊዮቻቸውን እንዲያስተካክሉ ወይም ከቦታቸው ሸጠው እንዲወጡ ያስችላቸዋል። ሁለተኛ ደረጃ ገበያ ላይ ባለሀብቶች አክሲዮኑን ያለ አክሲዮን አውጪው ጣልቃ ገብነት መገበያየት ይችላሉ።

ለመሆኑ የሁለተኛ ደረጃ ገበያ ባህሪያት ምንድናቸው?

- የሁለተኛ ደረጃ ገበያ የመጀመሪያ ባህሪ ቀድሞ የነበሩ የሰነድመዋለንዎች ግብይይት ነው።
- ሲቀጥል ደግሞ በኢንቨስተርና በድርጅቱ መካከል ቀጥተኛ ግንኙነት የሌለ ሲሆን በደላሎች ወይም ሰነድመዋለንዎ ያለ ገበያ ላይ ሚደረግ የግብይይት አይነት ነው።
- የመጨረሻው ደግሞ የሰነድመዋለንዎቹ ዋጋ ሚተመነው በሰነዶቹ ፍላጎትና አቅርቦት ላይ በመመስረት ነው።

ለምሳሌ ከላይ የወሰድነው ድርጅት ፓይሎጥስን ብንወስድ አክሲዮን ለመጀመሪያ ጊዜ ከራሱ ከ ፓይሎጥስ በአንደኛ ደረጃ ገበያ በኩል ከገዛን በሗላ ለሌላ ኢንቨስተር መሸጥ ከፈለግን በሰነደመዋልዋይ በኩል ለፈለግነው ኢንቨስተር መሸጥ የምንችል ይሆናል። በዚህም ግብይት ፓይሎጥስ የሚሳተፍ አይሆንም። ስለዚህ በሁለት ኢንቨስተሮች መካከል የሚፈጸም ግብይት ይሆናል ማለት ነው።

የአንደኛ ደረጃ እና ሁለተኛ ደረጃ ገበያዎች ተጨማሪ ሚናዎች፡-

የመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ ገበያዎች በፋይናንሺያል ስርዓቱ አጠቃላይ ተግባር ውስጥ የተለያየ ግን እርስ በርስ የተያያዙ ሚናዎች ይጫወታሉ።

አንደኛ ደረጃ ገበያ (Primary Market)

- ለቢዝነሶች የካፒታል ምንጭ መሆን ይችላል፡ ኩባንያዎች ለማስፋፈያ፣ ለፈጠራ እና ለስራ ማስኬጃ ፍላጎቶች ካፒታል ያሰባስባሉ።
- ለመንግስት ደግሞ የፋይናንስ ምንጭ መሆን ይችላል፡ መንግስታት ለመሠረተ ልማት ፕሮጀክቶች፣ ለማህበራዊ ፕሮግራሞች እና ለዕዳ አገልግሎት ገንዘብ ሚያሰባስቡበት መድረክ መሆን ይችላል።

ሁለተኛ ደረጃ ገበያ (secondary market)

- ባለሀብቶች በቀላሉ ዋስትናዎችን መግዛት እና መሸጥ እንዲችሉ ያስፍላቸዋል።
- የሁለተኛ ደረጃ ገበያ ባለሀብቶችን የተለያየ ብዝሃነት ያለው የኢንቨስትመንት አማራጭ እንዲያገኙ ያስችላቸዋል። ይህም የፖርትፎሊዮ ብዝሃነት ይባላል። ከዚያም በተጨማሪ የአደጋ ስጋትን በቀላሉ እንድንላከሉ ያስችላል።

የሁለተኛ ደረጃ ገበያ ላይ ያለ ማንኛውም የሰነድ ግብይት በሁለት የግብይት መድረክ ላይ ሊከናወን ይችላል። እነርሱም የሰነደመዋለንዋይ ገበያ እና የጠረጴዛ ዙሪያ ገበያ በመባል ይታወቃሉ። የሰነደመዋለንዋይ ገበያ በአብዛኛው ክፍት ገበያ በመባል የሚታወቅ ሲሆን ማንኛውም የሰነደመዋለንዋይ ባለቤት ሰነዱን አምጥቶ በዚህ ገበያ ላይ መሸጥና መግዛት ይችላል። በአለም ላይ ብዙ የሰነደመዋለንዋይ ገበዮች ያሉ ሲሆን የአሜሪካኖቹ ሰነድ እና ኒውዮርክ ነደመዋለንዋይ ገበያ ዋነኞቹ ናቸው። በሃገራችንም አሁን ላይ የኢትዮጵያ ሰነደመዋለንዋይ ገበያ ተብሎ ይጠራል።

ሌላኛው ደግሞ የጠረጴዛ ዙሪያ ገበያ ወይም OTC ነው። OTC ከተለምዶ ማዕከላዊ ከሆነ ሰነደመዋለንዋይ ገበያ በተቃራኒው በደላሎች የሚከወን የግብይት አይነት ነው። በ OTC አክሲዮኖች፣ ቦንዶች እና ሌሎችም ሰነዶች ለግብይት ይቀርባሉ።

በተለምዶ በ OTC በኩል የሚገበዩ ሰነዶች የመደበኛ ሰነድምቀለንዋይ ገበያ መስፈርቶችን የማያሟሉ የትናንሽ ድርጅቶች ሰነዶች ናቸው።

ባጠቃላይ የመጀመሪያ ደረጃ ገበያ ለኩባንያዎች የዕድገት እድሎችን ለማመቻቸት የገንዘብ አቅምን በማቅረብ የኢኮኖሚ ዕድገትን የሚያፋጥን ሞተር ሆኖ ያገለግላል። በተመሳሳይ ሁኔታ የሁለተኛ ደረጃ ገበያ ባለሀብቶች የሰነድመቀለንዋዮችን መገበያያ መድረክ በማመቻቸት እና ለኢንቨስትመንት ስጋቶችን አማራጭ በማቅረብ ባለሀብቶች በሀብት ፈጠራ ሂደት ውስጥ እንዲሳተፉ ያግዛቸዋል።

2.2 ሰነድመቀለንዋይ ገበያ እና የጠረጴዛ ዙሪያ ገበያ

ሰነድመቀለንዋይ ገበያ ማለት ምን ማለት ነው?

ሰነድመቀለንዋይ ገበያ ማለት ወይንም ደግሞ በተለምዶ ክፍት ገበያ በመባል የሚታወቅ ሲሆን፣ የተማክለ እና የተስተካከለ የፋይናንሺያል ገበያን የሚያመለክት ሲሆን የተዘረዘሩ ኩባንያዎችን የዋስትና ሰነዶች፣ ኮሞዲቲዎች፣ ደረቤቲቾች፣ ወዘተ በአክሲዮን ሻጮች እና ገዥዎች መካከል የሚገዙበት እና የሚሸጡበት ቦታ ማለት ነው። በዚህ ገበያ እንደ አክሲዮን፣ የእዳ ሰነዶች፣ የኮርፖሬት ቦንድ ያሉ የዋስትና ሰነዶች ዋጋ የሚወሰነው በገበያው ፍላጎትና አቅርቦት ነው። በዚህ ገበያ የሚደረጉ ግብይቶች በ አካላዊ የንግድ ቦታ ወይንም የኤሌክትሮኒክ መድረክ ሊደረግ ይችላል።

የጠረጴዛ ዙሪያ ገበያ ማለት ምን ማለት ነው?

የጠረጴዛ ዙሪያ ገበያ ማለት በመደበኛ ሰነድመቀለንዋይ ገበያ ያልተዘረዘሩ የፋይናንሺያል ሰነዶችን (አክሲዮኖችን ፣ ምንዛሬዎችን ፣ ወይም ሌሎች ሰነዶችን) እንደ ሰነድመቀለንዋይ ገበያ የተለየ አካላዊ ቦታ ሳይሰፈልግ፣ ይልቅም የንግድ ድርጅቶች/ኢንቨስተሮች በቀጥታ የሚገበያዩበት ሁኔታ ነው። ይህም ሐደት አካላዊ የገበያ ቦታ ስለሌለው፣ በድርድር እና ውይይት ሚደረግ የሰነድ ግብይይት ነው። በዓለም ላይ ትልቁ የጠረጴዛ ዙሪያ ገበያ የውጭ ምንዛሬ ገበያ ነው።

ስለ ሁለቱ ገበያዎች ይህን ያህል ካልን እስኪ ደግሞ እያንዳንዳቸው ያላቸውን ባህሪያት ደግሞ እንመልከት።

- በመጀመሪያ ሁለቱም ግብይቶች ስለሚካሄድባቸው የመገበያዥ ቦታዎች ስንመለከት የጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ ግብይት ሚካሄድባቸው ቦታዎች ያልተማከሉ ሲሆን ይህም በቀጥታ በኢንቨስተሩና በድርጅቱ መሃከል ወይም ደግሞ በደላሎች አማካኝነት የሚደረግ የግብይይት አይነት ነው። በተቃራኒው ደግሞ ሰነደመዋለንዋይ ገበያ በቦታ ወይም በኤሌክትሮኒክ መገበያዥ የተማከለ የግብይይት ቦታ ያለው ነው።
- ሌላኛው ደግሞ በቁጥጥር ልዩነት ያላቸው ሲሆን በተለምዶ በሰነደመዋለንዋይ ገበያ ላይ ይበልጥ ጠንከር ያለ ቁጥጥር የሚደረግ ሲሆን OTC trade ላይ ደግሞ ያነሰ ቁጥጥር ይደረጋል። ሌላኛው ደግሞ በጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ ምንም አይነት የመዘርዘሪያ መስፈርት የሌለ ሲሆን ሰነደመዋለንዋይ ገበያ ላይ ደግሞ የተለያዩ የመዘርዘሪያ መስፈርቶች ወይም ቅድመ ሁኔታዎች ይቀመጣሉ።
- በ የጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ 24/7 ሁልጊዜ በፈለግነው መንገድ ልንገበያይ የምንችል ሲሆን በሰነደመዋለንዋይ ገበያ ደግሞ በተቃራኒው በቀኑ ውስጥ በተወሰነ ሰዓታት ብቻ የምንገበያይበት ገበያ ነው። በተለምዶ የመገባያዥ ሰዓቶች ከ ጠዋት 3 ሰዓት እስከ 11 ሰዓት ድረስ ይቆያል።
- ሌላኛው ደግሞ ፈሳሽነት (liquidity) ነው። የጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ ባብዛኛውን ተለዋዋጭ የ ፈሳሽነት መጠን ያለው ሲሆን ሰነደመዋለንዋይ ገበያ ደግሞ ባለው ማእከላዊነት ባህሪ ከፍተኛ የፈሳሽነት መጠን አለው።
- በሁለቱ ገበያዎች ሌላኛው ሚሊዮኖቻቸው ደግሞ የአንድ ሰነድ ዋጋ ሚወሰንበት መንገድ ነው። በጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ በሁለቱ ተገበያዮች በሚደረግ ድርድር እና ውይይት ዋጋ ሚወጣለት ሲሆን በሰነደመዋለንዋይ ደግሞ በአቅርቦት እና ፍላጎት ላይ በመመስረት የአንድ ሰነድ ዋጋ ሊወሰን ይችላል።
- በመጨረሻም በገበያ ውስጥ ሌላኛው ወሳኝ ጉዳይ ግልጽነት ነው። ባብዛኛው የጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ በግል በሚደረግ ድርድር ስለሆነ ግብይቱ ሚፈጸመው ግልጽነት የሌለው ሲሆን ሰነደመዋለንዋይ ገበያ ደግሞ ግልጽና በቂ የሆነ መረጃ በተፈለገው ሰዓት (real time data) ሚገኝበት ነው።

2.3 የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት (Initial Public Offering (IPO))

IPO ማለት ምን ማለት ነው?

የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት (initial public offering (IPO)) አንድ የግል ድርጅት የህዝብ በመሆን ሃብት ወይም ካፒታል በማግኘት ራሱን ከፍ ወዳለ ደረጃ ሚያሸጋግርበት ሂደት ነው። የአንድ የግል ኩባንያ አክሲዮኖች ለመጀመሪያ ጊዜ ለሕዝብ የሚቀርብበት የመጀመሪያ ህዝባዊ የሼር አቅርቦት ነው። IPO ባለሀብቶች ሼር እንዲያገኙ በማድረግ ድርጅቶች ካፒታል እንዲሰበስቡ ይረዳቸዋል።

ይህ ለኩባንያው የበለጠ የማደግ እና የማስፋፋት አቅም ይሰጠዋል። በሂደቱ ውስጥ ሲያልፍ በሚያሳየው ግልጽነት እና ታማኝነት ምክንያት አበዳሪዎችን በሚፈልግበት ጊዜም የተሻሉ ውሎችን እንዲያገኝ ለመርዳት ምክንያት ሊሆን ይችላል።

ከIPO በፊት አንድ ድርጅት የግል ድርጅት እንደሆነ ሚታሰብ ሲሆን በራሳቸው በድርጅቱ ባለቤቶች፣ ቤተሰብ እና ልዩ የግል ኢንቨስተሮች አክሲዮኖቹ በሙሉ የተያዙ ናቸው።

ጠንካራ መሰረት ያላቸው እና የተረጋገጠ ትርፋማነት አቅም ያላቸው የግል ኩባንያዎች እንደየገበያው ውድድር እና የዝርዝር መሰፈርቶችን የማሟላት አቅማቸው መሰረት ለIPO ብቁ ሊሆኑ ይችላሉ።

የIPO ሂደት በመሠረቱ ሁለት ክፍሎችን ያቀፈ ነው። የመጀመሪያው የቅድመ ግብይት ደረጃ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ የመጀመሪያው የህዝብ አቅርቦት ወይም IPO ራሱ ነው። አንድ ኩባንያ IPO ለማድረግ ሲፈልግ የግል ተጫራቾችን በመጠየቅ ፍላጎት ለማመንጨት ይፋዊ መግለጫ መስጠት ይችላል።

በተለምዶ ይህን ሂደት ሚመሩት የኢንቨስትመንት ባንኮች ሲሆኑ ከመጀመሪያ እስከመጨረሻ ያለውን ሂደት ማለትም የሰነድ ዝግጅት (due diligence)፣ ፋይል ማቅረብ፣ ግብይት እና ሌሎችም ተግባራት ላይ ይሳተፋሉ።

የ IPO ሂደት :

- የመጀመሪያው ኢንቨስትመንት ባንኮች (Underwriters) ፕሮፖሳል የሚያዘጋጁ ሲሆን ስለ አገልግሎታቸው፣ ስለተሻለው የሰነድ አይነት፣ ስለሚያቅርቡበት ዋጋ፣ የአክሲዮን መጠን እና ለገበያ አቅርቦቱ የሚገመተውን የጊዜ ገደብ የሚዳሰሱ ሀሳቦችን እና ግምገማዎችን በማጤን ያቀርባሉ።
- ከዚያም ድርጅቱ በቀረበለት ፕሮፖሳል መሰረት የተሻለውን ሚላውን ይቀበላል።
- ኢንቨስትመንት ባንክ (Underwriter) ከተመረጠ በኋላ ደግሞ ቡድን የማዋቀር ስራ ይሰራል ይህም የካፒታል ገበያ ባለስልጣን ባለሙያዎችን፣ የህግ ባለሙያዎችንና ሌሎችን ባለሙያዎችንም ያቀፈ ቡድን ይዋቀራል።

የ IPO ሂደት :

- በመቀጠል የመሰነድ (Documentation) ስራ የሚቀጥል ሲሆን ድርጅቱን ሚመለከት ማንኛውም መረጃ ለ IPO ሂደት አንድላይ ይቀርባል።
- ሁሉም ነገር ከተሰነደ በሃላ ደግሞ ስራ አስፈጻሚዎችና ኢንቨስትመንት ባንኮች የሚያወጡትን አክሲዮን ማርኬት ያደርጋሉ ወይም ያስተዋውቃሉ ይህም ለአክሲዮኑ ያለውን ፍላጎት ለማወቅና በዚያም መሰረት የአክሲዮኑን ዋጋ እንደገና እንዲያጤኑ መንገድ ይከፍታል። በመጨረሻም የIPO ዋጋ ወይም “**IPO price**” በዚህ መንገድ ይወሰናል።
- ከዚያም ለኩባንያው የዳይሬክተሮች ቦርድ በመመስረት አስፈላጊ የሆኑ የፋይናንስ እና አካውንቲንግ መረጃዎችን በየጊዜው ሪፖርት ማድረግ ያስፈልጋል።
- ሲቀጥል የIPO ሂደት ማገባደጃ የሆነውን አክሲዮን የማውጣት ወይም ሽር ኢሹ የማድረግ ስራ በ IPO ቀን ያደርጋል። ከመጀመሪያ ኢንቨስተሮች ካሽ በመቀበል የድርጅቱ የ Balance Sheet Statement ላይ እንደ Equity ይመዘገባል። በIPO ቀን ደግሞ አክሲዮኖቹ በ ሰነደመዋለንዋይ ገበያ ፕላትፎርም ላይ ይዘረዘራል።
- በዚህ ብቻ አያበቃም፣ በመጨረሻም ከIPO ሂደት በኋላ ያለው ሂደት ይከተላል። በዚህም መሰረት ኢንቨስተሮች ተጨማሪ አክሲዮኖችን ለመግዛት ጊዜ ሚኖራቸው ሲሆን የገዙትንም አክሲዮን ለደምበኞች በተወሰነ ጊዜ ውስጥ መሸጥ ይኖርባቸዋል።

ስለ IPO ሂደት ይህን ያህል ካልን እስኪ አሁን ደግሞ IPO ምን ያህል ጊዜ ይወስዳል የሚለውን እንመልከት።

ባጠቃላይ በሌሎች ሃገራት ልምድ የIPO የጊዜ አወቃቀር ሂደት ስንመለከት ከ IPO በፊት ከ 6 እስከ 12 ወር የአማካሪዎች ቡድን ይዋቀርና ሂደቱ ይጀምራል። በዚህ ወቅት የ IPO አስፈላጊነት በራሱ በደምብ ይጤናል። የሚዋቀረው ቡድን የተለያዩ ባለሙያዎችን ሚያካትት ሲሆን ሁሉንም ሂደት ከመጀመሪያ አንስቶ እስከመጨረሻ ድረስ ይመራዋል። ከዚያ ቀጥሎ ባለው ከ 3 እስከ 6 ወራት ባለው ጊዜ ደግሞ Due Diligence የማዘጋጀት ሂደትን ጨምሮ ሌሎች ሰነዶችን የማዘጋጀት ተግባራት ይከተላሉ። ከ 1 እስከ 3 ወር ባለው ጊዜ ውስጥ ደግሞ ሚወጡት አክሲዮኖች ለኢንቨስተሮች ማርኬት መደረግ ወይም መተዋወቅ ይጀምራሉ። ይህም ኢንቨስተሮች ለአክሲዮኑ ያላቸውን ፍላጎት ለመጨመር ያገለግላል። ከዚያም የ IPO ሳምንት የሚከተል ሲሆን ለ IPO ዋጋ ማውጣትና ለኢንቨስተሮች የመሸጥ ስራ በዚህ ጊዜ ይጀመራል ። የመጨረሻው የIPO ቀን ሲሆን በዚህም ቀን የወጡት ሽሮች በሰነደመዋለንዋይ ላይ ይዘረዘራሉ።

ድርጅቶች ለምን IPO በማድረግ የህዝብ ድርጅት ይሆናሉ?

የድርጅቶች IPO የማድረግ ዋናኛ አላማ ለድርጅቶች ካፒታል እንዲያገኙ በማድረግ የማስፋፊያ ስራዎችን እንዲሰሩ እንዲሁም የአገልግሎት ጥራታቸውን እንዲያሳድጉ ይረዳቸዋል። ይህ እንዳለ ሆኖ IPO የራሱ የሆነ ጥቅም እና ጉዳት ያለው ሲሆን እስኪ ደግሞ ስለ ጥቅሙ እና ጉዳቱ የተወሰነ እንመልከት።

1. የIPO ዋናኛ ጠቀሜታ ለቢዘነሶች ተጨማሪ የገቢ ምንጭ ሚያገኙበትን እድል ያመቻቻል
2. መጀመሪያ ከነበረበት ሁኔታ የተሻለ አስተዳደራዊና መዋቅራዊ መሻሻሎችን ያመጣል
3. እንዲሁም ተጨማሪ ካፒታል ለማግኘት ሚያስወጣቸውን ወጪም ይቀንሳል።

ሁሉም ነገር ጠቀሜታ እንዳለውም የራሱ የሆነ ደግሞ አሉታዊ ጎኖች ይኖሩታል። እነዚህም

1. ከላይ እንዳየነው የIPO ሂደት በጣም ረጅምና የራሱ የሆነ ወጪ ያለው በመሆኑ ለድርጅቶች አድካሚና አስልቺ ሊሆን ይችላል።
2. IPO ሂደት ሚወስደው ጊዜ ረጅም ከመሆኑ አንጻር በተፈልገው ጊዜ ካፒታል ለማግኘት ላይሆን ይችላል። በሂደቱም የሚጠፋው ጊዜ ቀላል ሚባል አይደለም።
3. በመጨረሻም የቢዘነሶች ባለቤቶች መጀመሪያ የነበራቸውን ድርሻ በመቀነስ ያነሰ ነጻነት እንዲኖራቸው ያደርጋል።

በአጠቃላይ IPO ለድርጅቶች ትልቅ እድልን የሚሰጥ ሲሆን ለኢንቨስተሮችም ተመሳሳይ ገንዘብ የማግኛ መንገድ ይሆናል። እንዲሁም ለብዙሃኑ ማህበረሰብም የአንድ ቢዘነስ አካል የመሆን እድልን ያገኛል።

በዚህ ምእራፍ ስለተለያዩ የካፒታል ገበያ አይነቶች ተመልክተናል።

1. በመጀመሪያ ደረጃ ገበያን የተመለከትን ሲሆን አዲስ አክሲዮኖች (ሼርች) ወይም የብድር ሰነዶች ለመጀመሪያ ጊዜ ወጥተው ለሕዝብ ሚሽጡበት እንደሆነ አይተናል።
2. ቀጥሎም የሁለተኛ ደረጃ ገበያን ያየን ሲሆን ይህ መድረክ ባለሀብቶች ነገር ዋስትናዎችን የሚገዙበት እና የሚሸጡበት ተለዋዋጭ የገበያ ቦታ ሆኖ እንደሚያገለግል ተረድተናል።
3. ሰነደመዋለንዋይ ገበያንና ያልተማከለ የጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ ያየን ሲሆን የሰነደመዋለዋይ ገበያ የተማከለ የፋይናንሺያል ገበያን የሚያመለክት ሲሆን የተዘረዘሩ ኩባንያዎችን የዋስትና ሰነዶች፣ ኮምዲቲዎች፣ ደረቤቲቮች፣ ወዘተ በአክሲዮን ሻጮች እና ገዥዎች መካከል የሚገዙበትና የሚሸጡት ቦታ ማለት እንደሆነና የጠረቤዛ ዙሪያ ገበያ ደግሞ ያልተማከለ ገበያ እንደሆነና ሰነደመዋለንዋይ ገበያ ላይ ያልተዘረዘሩ የፋይናንሺያል ሰነዶችን የንግድ ድርጅቶች/ኢንቨስተሮች በቀጥታ የሚገበያዩበት ገበያ መሆኑን አይተናል።
4. በመጨረሻም የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦትን ያየን ሲሆን አንድ የግል ድርጅት የህዝብ በመሆን ትልቅ ሃብት ወይም ካፒታል በማግኘት ራሱን ከፍ ወዳለ ደረጃ ሚያሸጋግርበት ሂደት እንደሆነ ተመልክተናል።

አክሲዮን ገበያ (EQUITY MARKET)

የአክሲዮን ገበያ የኩባንያዎች አክሲዮኖች ወይም ሼርች የሚወጡበት እና የሚገበያዩበት ገበያ ነው። ስቶክ ማርኬት በመባልም የሚታወቅ ሲሆን፣ ካፒታል ማርኬት ውስጥ በጣም አስፈላጊ ከሆኑ ገበያዎች አንዱ ነው። ኩባንያዎች ንግዳቸውን እንዲያሳድጉ የካፒታል አቅርቦትን ከመስጠት ባለፈም፣ ኢንቨስተሮች ደግሞ የኩባንያውን የወደፊት አፈጻጸም መሠረት በማድረግ በኢንቨስትመንታቸው ላይ ትርፍ እንዲያገኙ ያደርጋቸዋል።

የአክሲዮን ገበያ ከዚህ ቀደም በነበሩት ክፍሎች እንዳየነው በሁለት ክፍል ከፍለን መረዳት የምንችል ሲሆን ይህም የመጀመሪያ ደርጃ ገበያ እና የሁለተኛ ደርጃ ገበያ በመባል ይታወቃሉ።

የአክሲዮን ገበያ የአክሲዮን ገዢዎች እና ሻጮች የመሰብሰቢያ ቦታ ሲሆን በአክሲዮን ገበያ የሚሸጡት ዋስትናዎች በሰነደመዋለንዋይ ገበያ ላይ የተዘረዘሩ የህዝብ አክሲዮኖች ወይም በግል በጠረቤዛ ዙሪያ የተገበዩ ሊሆኑ ይችላሉ።

ከዚህ ቀደም በነበረው ክፍል እንዳየነው ኩባንያዎች ሲመሰረቱ ለተወሰነ ጊዜ የግል ኩባንያ ሆነው ከቆዩ በኋላ የመጀመሪያ የህዝብ አቅርቦት (initial public offering) IPO) ውስጥ ያልፋሉ። ይህም በአክሲዮን ልውውጥ ላይ ወደ ህዝባዊ ኩባንያነት በመቀየር ከዚያም ገዢና ሻጭ መሃከል አክሲዮኖቹን መገበያየት እንድንችል መንገዱን ይከፍታል ማለት ነው።

በአክሲዮን ገበያ ውስጥ ኢንቨስተሮች የተወሰነ ዋጋ የሚያቀርቡ ሲሆን ሻጮችም የራሳቸውን ዋጋ ይጠይቃሉ። እነዚህ ሁለት ዋጋዎች ሲዛመዱ ሽያጭ ይከናወናል። ብዙ ጊዜ፣ በተመሳሳይ አክሲዮን ላይ የሚጫረቱ ብዙ ኢንቨስተሮች አሉ። ይህ ሲሆን ጨረታውን የተጫረተው የመጀመሪያው ኢንቨስተር አክሲዮኑን ለማግኘት የመጀመሪያው ነው። ባብዛኛውን አክሲዮኖች የሚኖራቸው ዋጋ በፍላጎትና አቅርቦት፣ በድርጅቱ አፈጻጸም እንዲሁም በኢንደስትሪው ሁኔታ ላይ የሚመሰረት ሲሆን አንድ ጊዜ ከፍ አንድ ጊዜ ደግሞ ዝቅ ሊል ይችላል።

የአንድን ድርጅት አክሲዮን ለማወቅ የድርጅቱ ጠቀላላ ሃብት (asset) ሲቀነስ የድርጅቱ ጠቅላላ እዳ (liability) አድርገን ማስላት እንችላለን።

(Equity = Asset - Liability)

የአንድን ድርጅት ዋጋ ለማወቅ ደግሞ የአንድን አክሲዮን ዋጋ ባለው አጠቃላይ የሼር ብዛት በማባዛት ማወቅ ይቻላል።

Market Value = Share Price * Shares Outstanding)

እስኪ አሁን ደግሞ ስለተለያዩ ኢንቨስት ሊያደርጉባቸው ስለሚችሉባቸው አክሲዮኖች እንመልከት። በአክሲዮን ገበያ ላይ የተለያዩ አይነት የሼር (አክሲዮን) አይነቶች ሲገኙ በዚህ ክፍል ሲቡቱን ማለትም መደበኛ፣ ተመራጭና የእድገት አክሲዮኖችን እንይ፡

- **የመጀመሪያው የመደበኛ አክሲዮን (Common stock)** የድርጅት ባለቤትነትን የሚወክል ሲሆን የአንድ ኩባንያ መደበኛ አክሲዮን ስንገዛ በዚያ ኩባንያ ውስጥ ባለድርሻ እንሆናለን ማለት ነው። የመደበኛ ባለአክሲዮኖች በኩባንያው ዓመታዊ ስብሰባዎች ላይ የመምረጥ መብት አላቸው። የመምረጥ መብት ብዙውን ጊዜ ከያዝነው የአክሲዮን ብዛት ጋር ተመጣጣኝ ነው። ይህ ማለት የቦርድ አባላትን መምረጥ ወይም ዋና ለውጦችን ማጽደቅ ባሉ አስፈላጊ የኩባንያ ውሳኔዎች ላይ አስተያየት መስጠት እንችላለን ማለት ነው። የመደበኛ ባለአክሲዮኖች የትርፍ ድርሻ ሊያገኙ ይችላሉ። ይሁን እንጂ ኩባንያዎች የትርፍ ክፍፍል (Dividend) የመክፈል ግዴታ የለባቸውም እና በምትኩ በንግድ ሥራው ውስጥ ለማፍሰስ ሊመርጡ ይችላሉ።
- **ተመራጭ አክሲዮን (preferred stock)** ሌላኛው የአክሲዮን አይነት ነው። አክሲዮኑ የሁለቱም የመደበኛ አክሲዮኖች እና ቦንዶች ባህሪያትን የሚያጣምር የአክሲዮን ዓይነት ነው። በኩባንያ ውስጥ ባለቤትነትን ቢወክልም ከመደበኛ አክሲዮን የሚለይበት ባህሪያት አሉት። ተመራጭ ባለአክሲዮኖች መደበኛ የትርፍ ክፍፍል ክፍያ የሚቀበሉ ሲሆን እነዚህ ክፍፍሎች (Dividends) የሚከፈሉት ለመደበኛ ባለአክሲዮኖች ከመክፈሉ በፊት ነው። ይህም ተመራጭ አክሲዮንን ከመደበኛ አክሲዮን ከሚለዩት ቁልፍ ባህሪያት አንዱ ነው። ተመራጭ አክሲዮን ባለቤቶች መምረጥም ሆነ ውሳኔ ሚያስፈልጋቸው ተግባራት ላይ ጣልቃ መግባት የማይችሉ ሲሆን በባለአክሲዮኑ ምርጫ ወደ መደበኛ አክሲዮኖች መቀየር ይችላሉ። ይህ ተመራጭ ባለአክሲዮኖች በኩባንያው መደበኛ የአክሲዮን ዋጋ መጨመር ተጠቃሚ እንዲሆኑ ያስችላቸዋል።
- ሌላው ደግሞ **የዕድገት አክሲዮን (growth stock)** ሲሆን ከሌሎች በኢንዱስትሪ ውስጥ ካሉ ኩባንያዎች ጋር ሲነፃፀር በከፍተኛ መጠን እንዲያደግ የሚጠበቅ አክሲዮን ነው። እነዚህ ኩባንያዎች ለባለ አክሲዮኖች ክፍፍሎችን (Dividend) ከመክፈል ይልቅ የማስፋፊያ፣ ምርምር እና ልማትን ለመደገፍ ገቢያቸውን መልሰው ወደ ቢዝነሱ ኢንቨስት ያደርጋሉ። የእድገት አክሲዮኖች ብዙውን ጊዜ እንደ ቴክኖሎጂ፣ ባዮቴክኖሎጂ ወይም አዳዲስ ገበያዎች ባሉ ከፍተኛ የእድገት አቅም ባላቸው ኢንዱስትሪዎች ውስጥ ይሰራሉ። ባለሀብቶች ከጊዜ ወደ ጊዜ ከፍተኛ የካፒታል መጠን ሊያገኙ ስለሚችሉ ወደ እድገት አክሲዮን ይዘነብላሉ። ይሁን እንጂ ከሌሎች የአክሲዮን ዓይነቶች ጋር ሲነፃፀሩ የበለጠ ተለዋዋጭ እና ከፍተኛ አደጋዎችን ሊሸከሙ ይችላሉ። ከነዚህ የአክሲዮን አይነቶች በተጨማሪ ደግሞ ሌሎችም የአክሲዮን አይነቶች በ አክሲዮን ገበያ ላይ አሉ።

አሁን ለምሳሌ ፓይስጌስ ሚባል አንድ ድርጅት ላይ ኢንቨስት ማድረግ ፈለጉ እንበል። የፓይስጌስ ን ሼር በመግዛት ትንሽ ክፍል ይወስዱና የድርጅቱ ባለቤት ይሆናሉ ማለት ነው። ድርጅቱ ጥሩ አፈጻጸም ሲኖረውና ትርፍ ሲያስመዘግብ የሼሩ ዋጋ ሲጨምር ድርጅቱ ትርፉን በክፍፍል(dividend) መልክ ለመክፈል ሲያስብ ደግሞ የሼሩ ባለቤት በካሽ መልክ የሼሩን ዋጋ ያገኛል።

በተመሳሳይ ደግሞ የሼራችን ዋጋም ሊቀንስ ይችላል። ድርጅቱ ጥሩ አፈጻጸም ማይኖረው ከሆነና ኪሳራ ከደረሰበት የሼሩ ዋጋ ይቀንሳል ቅድም ትርፉን እንደተካፈልን ሁሉ ደግሞ ኪሳራውንም እንካፈላለን ማለት ነው።

አክሲዮን ለመግዛት ስንወስን የተለያየ ማጠቃለያ ያለብን ነገር ያለ ሲሆን ጥቂቶቹን እንመልከት። አስታውሱ፣ በአክሲዮን ላይ ኢንቨስት ማድረግ የራሱ የሆነ ይዞ ሚያጣው አደጋ አለ ምክንያቱም ዋጋዎች ተለዋዋጭ ናቸው፣ የተለያዩ ምንስማቸው ተጽኖ ያላቸው ዜናዎች አሉ ስለዚህ ሁልጊዜ በቂ የሆነ ጥናት ማድረግና በጥንቃቄ ኢንቨስት ማረጋገጥ ያስፈልጋል።

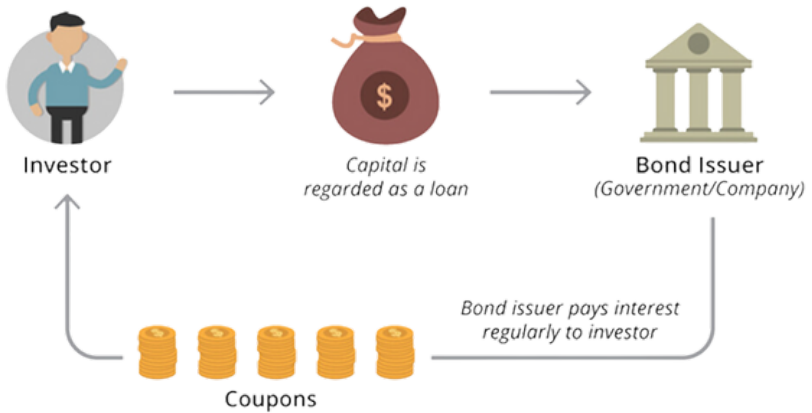
1. አደጋ መቋቋም መቻላችንን ማወቅና መገንዘብ ያስፈልጋል። የአክሲዮን ገበያው ተለዋዋጭ ሊሆን እንደሚችል ስለሚታወቅ ዋጋዎች በከፍተኛ ሁኔታ ሊለዋወጡ ይችላሉ። እና የኢንቨስትመንት ስትራቴጂን በዚህ መሰረት መቃኘት ያስፈልጋል።
2. የኢንቨስትመንት ግባችን ምን እንደሆነ ማወቅም ሌላኛው አስፈላጊ ጉዳይ ነው። የአጭር ጊዜ ትርፍ ወይስ የረጅም ጊዜ ሀብት ማከማቸትን የፈለጉት? ሚሊዮን ጥያቄ መመለስ ያስፈልጋል። የምንመርጠው ግብ ለመግዛት ምንፈልገውን የአክሲዮን አይነት፣ ምናደርገውን የንግድ ልውውጥ እና የመውጫ ስትራቴጂያችን ላይ ተጽእኖ ይኖረዋል።
3. ሌላኛው የላንቦትን የፋይናንስ ሁኔታ ማወቅም የግድ ይለናል።
4. ብዙዎችን የኢንቨስትመንት ሁኔታዎች ሚመራው ለመግዛት የፈለጉት አክሲዮን ላይ ያለችው ስሜት ሲሆን ኢንቨስት ማድረግ ከፈለግን ትክክለኛ ያለንን ግንዛቤ እና እውቀት መጠቀም ያስፈልጋል።

ስለዚህ የአክሲዮን ገበያ ምን ይጠቃማል? የአክሲዮን ገበያ ለባለሀብቱ የኢንቨስትመንት የትርፍ ተካፋይ እንዲሆን ሲያደርግ ለቢዝነሱ ደግሞ የሚከተሉትን ጥቅሞች ይኖሩታል።

- ካፒታል ለማግኘት፡ የአክሲዮን ገበያዎች ካፒታልን ለማሳደግ መንገድ ያመቻቻሉ። ይህ የንግድ ሥራ ሀሳብ ላላቸው ነገር ግን ካፒታል በእጃቸው ለሌላቸው ሥራ ፈጣሪዎች ንግዱን ራሳቸው እንዲጀምሩ ጠቃሚ ነው።
- ፈሳሽነት (Liquidity): ይህም በቀላሉ አንድን ሰደመዋለንዋይ ወይም ንብረት ወደ ካሽ የመቀየር ሂደት ሲሆን አክሲዮን ገበያ በቀላሉ ይህን እንድናደርግ ያስችላል።
- ኢንቨስትመንት አማራጭ፡ ከላይ እንደጠቀስነው ባለሀብቶች የተለያዩ የኢንቨስትመንት አማራጭ እንዲኖራቸው በማድረግ ለራሳቸውም የገቢ ምንጫቸውን እንዲያሳድጉ ለቢዝነሶችም ትልቅ እጅግ እንዲሆኑ ያደርጋቸዋል።

3.2 የእዳ ሰነድ ገበያ ወይም ቦንድ ማርኬት

በመጀመሪያ የቦንድ ገበያን ከማየታችን በፊት እስኪ ቦንድ ማለት በራሱ ምን እንደሆነ እንመልከት የእዳ ሰነድ ወይም ቦንድ በላሃብቶችና ሌሎች የማህበረሰብ ክፍሎች ለድርጅቶችና መንግስት ገንዘባቸውን በማበደር ተበዳሪዎች ደግሞ በተወሰነ የጊዜ ገደብ ከተጨማሪ ወለድ ጋር መልሰው ሚክፍሉበት የሰነድ አይነት ነው።

ቦንድ ሚያወጡ ተቋማት በአብዛኛው የመንግስት አካላት ሲሆኑ የግል ድርጅቶችም ቦንድ በማውጣት ካፒታል ይሰበሰባሉ። ቦንድ ልክ እንደ አክሲዮን ሁሉ በመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ ገበያ ለግብይት ይቀርባል። የመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ ገበያ በቀደሙት ክፍሎች እንዴት እንደሚሰሩና ምን እንደሆኑ እንዳየን ታስታውሳላችሁ። በካፒታል ገበያ ውስጥ የተለያዩ አይነት የቦንድ አይነቶች ያሉ ሲሆን ከዚህ በታች በጥቂቱ የምንመለከት ይሆናል።

- የመጀመሪያው የቦንድ አይነት **ኮርፖሬት ቦንድ** ሲሆን ኮርፖሬት ቦንድ ድርጅቶች ሚያወጡት ቦንድ ሲሆን ለተለያዩ ወጪዎችና ለመስፋፊያ ስራዎች ቦንዳቸውን ለማህበረሰቡ በማቅረብ ካፒታል በመሰብሰብ ለወጪዎቻቸው ይጠቀማል። በተለምዶ እነዚህ ቦንዶች ረዘም ያለ የመክፈያ ጊዜ አላቸው። ቦንዶች የራሳቸው የሚመዘኑበት የመለኪያ መስፈርት (rating system) ያላቸው ሲሆን ድርጅቱ ባለው የመክፈል አቅም በመመስረት የተለያየ ፊትግ ይሰጣቸዋል። ብዙ ወለድ ሚክፍሉ high-yield ቦንድ የሚባሉ ሲሆን በተመሳሳይ ደግሞ ከፍተኛ የአደጋ ስጋት አለባቸው። እነዚህ በብዛት ሚወጡት default risk ባለባቸው ድርጅቶች ነው። Default risk ማለት አንድ ድርጅት ወይም ግለሰብ የተበደረውን ብድር መክፈል ሳይችል ሲቀር ማለት ነው።

- ሌላኛው የቦንድ አይነት ደግሞ የመንግስት ቦንድ ነው። በተለምዶ የመንግስት ቦንድ ከሌሎች ቦንዶች አንጻር አስተማማኝ የሆነ የቦንድ አይነት ነው። ይህ የሚሆነው መንግስት የተሻለ የመክፈል አቅም ስላለው ሲሆን ብዙም ርስክ መውሰድ ለማይፈልግ ሰው አይነተኛ አማራጭ ነው።
- ሌላኛው የቦንድ አይነት ደግሞ የከተማ አስተዳደር ቦንድ ነው። ይህ ቦንድ በከተማ አስተዳደሮች ለገበያ የሚቀርብ ሲሆን ለፕሮጀክቶችና ሌሎች የመሰረተ ልማት ስራዎች የሚወልድ የቦንድ አይነት ነው። የከተማ አስተዳደር ቦንዶች ከሌላ ቦንዶች ለየት ሚያደርጋቸው ከግብር ነጻ መሆናቸው ነው። ይህም ግለሰቡ ወይም ተቋሙ ከሚያገኘው የወለድ ገቡ ምንም አይነት ግብር ሳይቆረጥ ገቢ እንዲያገኝ ያስችለዋል።

ስለ ቦንድ አይነት ይህን ያህል ካልን ቦንድ ስላለው ጠቀሜታ እና ጉዳት እናንሳ።

ቦንድ ካሉት ጠቀሜታ የተወሰኑት፡

- ቦንድ ያለው የአደጋ ስጋት አነስተኛ ሲሆን አነስተኛ ርስክ ለሚወስዱ ሰዎች አይነተኛ አማራጭ ነው።
- የተለያዩ ቦንድ ሚያወጡ አካላትና የተለያዩ የቦንድ አይነቶች መኖራቸውም አንደኛው መልካም ጎን ነው።
- ድርጅት ውስጥ ችግር ቢፈጠርና ባንክራፕት ቢኖር የቦንድ ባለቤቶች ከአክሲዮን ባለቤቶች ቅድሚያ በማግኘት ክፍያ ያገኛሉ።

እነዚህ የቦንድ ጥቅሞች ሆነው ሳለ የራሱ የሆነ ጉዳትም ደግሞ አለው።

- አንድ ሰው በቦንድ ላይ ኢንቨስት ካደረገ ቡሃላ ሚያገኘው የወለድ ትርፍ ከአክሲዮን ትርፍ ጋር ሲነጻጸር ያነሰ ነው።
- ቦንዱን ብዙ ጊዜ ማንኛውም ሰው በቀላሉ ሊንረው አይችልም።
- ሌላኛው ደግሞ ቦንድ ብዙ ጊዜ ላለመክፈል አደጋ የተጋለጠ መሆኑ ነው።

ስለ ጥቅሙ እና ጉዳቱ ይህን ያህል ካልን ባህሪያቶቹን ደግሞ አብረን እንመልከት፡

ቦንድ ውስጥ መነሳት ያለባቸው ነጥቦች፡

- ሁሉም ቦንዶች ቦንድ አውጪዎች አሉባቸው እነዚህም ከላይ የጠቀስናቸው ድርጅቶችና መንግስት ናቸው። እነዚህም የእዳ ሰነዱን ሚያወጡና የሚከፍሉ አካላት ናቸው
- ቦንድ የፊት ዋጋ (face value) አለው። ይህም ቦንድ ሚያወጣው አካል አጠቃላይ ለመክፈል ቃል ሚገባው የገንዘብ መጠን ነው።
- ኩፖን ሬት(Coupon rate) ደግሞ ቦንዱን ያወጣው አካል ሚከፍለው የወለድ መጠን ነው።
- የኩፖን ክፍያ (Coupon payment) ደግሞ ቦንዱን ያወጣው አካል በቋሚነት የሚከፍለው የወለድ መጠን ነው ።

እስኪ በምሳሌ ጦንድ እንዴት እንደሚሰራ እንመልከት። ለምሳሌ እንበልና መንግስት አባይ ግድብን ለመስራት ጦንድ የተጠቀመበትን ሂደት እንመልከት። ይህን ፕሮጀክት ለመስራት 5ቢሊዮን ብር ሚያስፈልግ ከሆነ 50,000 ጦንድ በ 100,000ብር ሚያወጣ ይሆናል ማለት ነው። ስለዚህ ከዚህ በመቀጠል 1 ጦንድ ያለውን የወላድ መጠን በመወሰን coupon rate ያወጣለታል። ይህን coupon rate መንግስት ለማውጣት አጠቃላይ ገበያ ላይ ያለውን የወላድ መጠን ማጥናት ይኖርበታል ። በዚህም መሰረት ለኢንቨስተሮች ሳቢ የሆነውን የወላድ መጠን ማስቀመጥ አለበት። ለምሳሌ መንግስት በአመት 5% ወላድ ቢያስቀምጥለትና በአምስት አመት ውስጥ ከፍሎ ለመጨረስ ቃል ከገባ በየአመቱ የ 5% የወላድ መጠን እና አጠቃላይ 100,000ብር ለእያንዳንዱ ኢንቨስተር በአምስተኛ አመት መጨረሻ ከፍሎ መጨረስ ይኖርበታል። የአንድ ጦንድ የመክፈያ ጊዜ እየረዘመ በመጣ ቁጥር ተከትሎት ሚመጣው ሪስክም ከፍተኛ ይሆናል ። ስለዚህ በሁለተኛ ደረጃ ገበያ ጦንድ ለግብይት ሲቀርብ የመክፈያ ጊዜ ርዝማኔ የራሱ የሆነ አውንታዊም አሉታዊም ጎኖች ይኖሩታል።

ባጠቃላይ ጦንድ በላሃብቶችና ሌሎች የማህበረሰብ ክፍሎች ለድርጅቶችና መንግስት ገንዘባቸውን በማበደር ተበዳሪዎች ደግሞ በተወሰነ የጊዜ ገደብ ከተጨማሪ ወላድ ጋር መልሰው ሚከፍሉበት የሰነድ አይነት ሲሆን ትንሽ የአደጋ ስጋት ብቻ ለሚወስዱ ኢንቨስተሮች ጥሩ አማራጭ ሚሆን የኢንቨስትመንት አማራጭ ነው።

3.3 ዲሪቬቲቭ ገበያ

ዲሪቪቲቭ ገበያ ምንድነው?

የዲሪቪቲቭስ አይነቶችስ ምን ምን ናቸው ?

ዲሪቫቲቭ በሁለት ወገኖች መካከል በንብረት ፣ ስቶክ፣ እና ሌሎች የፋይናንሺያል ሰነዶች ላይ የሚደረግ የጋራ ስምምነት ነው። ይህ ስምምነት የሚመነጨው ሌሎች አክሲዮኖች ላይ በሚኖር የዋጋ ለውጥ ላይ በመመስረት ነው።

ለምሳሌ እርስዎ ገበሬ ኖት እንበልና በቆሎ አረሱ። ግን ደግሞ ወደፊት የበቆሎ ዋጋ ይጨምር ይቀንስ እርግጠኛ አይደለም። ስለዚህ ጎረቤትዎ ካለ ነጋዴ ጋር ስምምነት ያደርጋሉ። እንበልና አሁን ያለው የበቆሎ ዋጋ 1000 ብር ከሆነና በ 6 ወር ውስጥ ደግሞ 600 ኩንታል ለማምረት ካቀዱ ምንም አይነት የኪሳራ ስጋት ውስጥ ከምገባ ብለው ገና በቆሎው ሳይደርስ ከ ነጋዴው ጋር በመስማማት ከስድስት ወር ቡሃላ 600 ኩንታል በቆሎ በ 1200 ለመሸጥ ይስማማሉ ማለት ነው። ለምሳሌ ከ 6 ወር ቡሃላ የበቆሎ ዋጋ 1100 ሚሆን ከሆነ በሰዓቱ በሚኖር የግብይት ዋጋ ከሸጡ 100 ብር የሚከስሩ ሲሆን እርስዎ ግን ከነጋዴዎ ጋር በገቡት ስምምነት መሰረት ተጨማሪ 100 ቢር ያተርፋሉ። በተቃራኒው ደግሞ የበቆሎ ዋጋ 1300 ሚሆን ከሆነ በዚህ ዋጋ ሸጠው ተጨማሪ ገዝብ ማትረፍ እየቻሉ ባሰበ ዋጋ ለመሸጥ ይገደዳሉ ማለት ነው ።

ስለ ዲቪድንድ ማርኬት ይህን ያህል ካልን እስኪ በዚህ አሁን ደግሞ አይነቶቹን እንመልከት።

- የመጀመሪያው በዚህ ገበያ ውስጥ ሚካተተው **Forward contract** የምንለው ነው። ይህም በሁለት ወገኖች መካከል በሚታወቅ ክፍያ አንድን ንብረት ለመግዛት ወይም ለመሸጥ የሚደረግ ስምምነት ነው። ለዚህም ከላይ ያነሳነው የገበሬ ምሳሌ እንደ forward contract መውሰድ እንችላለን። ይህ የኮንትራክት አይነት የራሱ አሉታዊ ጎዳና አሉት። የመጀመሪያው ይህን ስምምነት ማድረግ ሚችሉ ተመጣጣኝ ወገኖችን ማግኘት አስቸጋሪ ሊሆን ይችላል። ሌላኛው ደግሞ ያለመክፈል አደጋ(Default Risk) ሊያጋጥም ይችላል። ይህም እክፍላለው ያለው ወገን በመክፈያ ሰነድ መክፈል ሳይችል ሲቀር ነው።
- ሁለተኛው ደግሞ future contract ነው። እነዚህ ከforward contract ጋር ተመሳሳይ ሲሆኑ ለየት ሚያደርጋቸው እነዚህ በሰነደመዋለንዋይ ገበያ ላይ ለግብይት የሚቀረቡ መሆናቸው ነው። ስለዚህ ከላይ የጠቀስነውን የforward contract ችግር በዚህኛው ላይ አያይም። ይህን ስምምነት ሚያደርጉ አካላት በቀላሉ በሰነደመዋለንዋይ ገበያ ላይ ሚታወቁ ሲሆን ለምሳሌ ቦቆሎውን ለመግዛት ስምምነት የገባው አካል መግዛት ካልፈለገ በቀላሉ በሰነደመዋለንዋይ ገበያ ላይ መሸጥ ይችላል ማለት ነው። ይህ ያለመክፈል ስጋትንም በቀላሉ ለመከላከል ይረዳል።
- ሶስተኛው swap ሲሆን ይህም አንድን የገንዘብ ፍሰት(cash flow) በሌላ መቀየር ነው። ለምሳሌ ድርጅት A ከገንዘብ 1 ሚሊዮን ብር በተለዋዋጭ የወለድ መጠን (variable interest rate) ከተበደረ እና አሁን ያለው የወለድ መጠን 6% ቢሆን ድርጅቱ የወለድ መጠን ይጨምር ይሆናል የሚል ስጋት ካደረበት ወደ 7% ቋሚ የወለድ መጠን (fixed interest rate) ከሌላ ድርጅት ጋር መለዋወጥ ይችላል ማለት ነው። ሌላኛው ድርጅት B ነው ካልን ድርጅቱ የወለድ መጠን ይቀንሳል በሚል ተስፋ ተለዋዋጭ ወለድ ያለውን የእዳ ገንዘብ ይቀይረዋል። ስለዚህ ለምሳሌ የወለድ መጠኑ 5% ከሆነ ድርጅት A ከገበያው የበለጠ 2% ለ ድርጅት B ለመክፈል ይገደዳል። በተቃራኒው 8% ሚሆን ከሆነ ደግሞ ድርጅት B ተጨማሪ 1% ለመክፈል ይገደዳል ማለት ነው።
- የመጨረሻው በዲቪድንድ ገበያ ውስጥ ያለ ኮንትራክት ደግሞ option ነው። ይህ ከ future contract ጋር የሚመሳሰል ሲሆን ዋነኛው ልዩነት በኮንትራቱ መሰረት ለመግዛት የተስማማው ወገን ስምምነቱ ተፈጻሚ በሚሆንበት ቀን የመግዛትም ያለመግዛትም መብት ያለው መሆኑ ነው።

ስለ ዲቪድንድ አይነቶች ይህን ያህል ካልን እስኪ አሁን ደግሞ ገበያው ስላለው ጠቀሜታና ጉዳት እንመልከት

- የዲቪድንድ ሆነኛ ጠቀሜታ ዋጋን እንዳይጨምር ወይም እንዳይቀንስ እዛው ለመያዝ ይረዳል ። ይህም **lock in price** ይባላል።
- ሁለተኛ ላይ ደግሞ ወደፊት መጥፎ ነገር ይመጣል ብለን ካሰብን በቀላሉ በዚህ ገበያ በኩል መከላከል እንችላለን።
- ሶስተኛ ግምታችን እውን ሆኖ ሚሳካለን ከሆነ ደግሞ ከገበያው በተሻለ ትርፍን ማስመዘገብ እንችላለን ማለት ነው።

ስለ ጥቅሙ ይህን ያህል ካልን ጉዳቶቹስ ...

- ግምታችን ሁልጊዜ ትክክል አይሆንም ስለዚህ ከገበያው በተቃራኒ ደግሞ ይበልጥ ተጎጂ ሆነን ልንገኝ እንችላለን።
- ወደፊት ለመሸጥ ስምምነት የገባነውን ንብረት ደግሞ በ እጃችን ይዘን ማቆየት የራሱን የቻለ ጉዳት አለው
- ዴሪቪቲቮች ደግሞ በዋናነት በወለድ መጠን (interest rate) ከሚጎዱ ማርኬቶች አንደኛው ነው።

ምዕራፍ 4

የካፒታል ገበያ ተቆጣጣሪዎች

የካፒታል ገበያ ተቆጣጣሪዎች ገበያው በፍትሃዊ፣ በተቀላጠፈ እና በብቃት መሄዱን ለማረጋገጥ ክትትል ሚያደርጉ አካላት ናቸው። እያንዳንዱ ካፒታል ገበያ ውስጥ ያለ ተሳታፊ ምን ዓይነት አወቃቀር ሊኖረው እንደሚችል፣ ገበያው በራሱም የሚኖረውን አወቃቀር አቅጣጫ የሚያወጡና መሰመር የሚያሰዙ የመንግስት አካላት ናቸው። ለኛ አገር ደግሞ የተቋቋመው የኢትዮጵያ ካፒታል ገበያ ባለስልጣን ይህን ድርሻ የሚጫወት ይሆናል።

የኢትዮጵያ ካፒታል ገበያ ባለስልጣን በ አዋጅ ቁጥር 1248/ 2021 የኢትዮጵያ ፌደራሊዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የካፒታል ገበያ አዋጅ መሰረት የተቋቋመ ሲሆን የተለያዩ ስራዎች ያሉት ሲሆን የሚከተሉት ዋናኛ ዓላማዎቹ ናቸው።

- ኢንቨስተሮችን መጠበቅ ወይም ከላላ መስጠት፤
- ሰነድ ሙዋላንዎይዮችን የማውጣት እና የግብይት ሂደት ስርዓት፣ ፍትሃዊ፣ ቀልጣፋ እና ግልጽነት በሰፊነት ሁኔታ የሚካሄዱበትን የተሟላ የካፒታል ገበያ ስነ-ምህዳር እንዲኖር ማድረግ፤
- የካፒታል ገበያው ተአማኒ እንዲሆን በማድረግ መዋቅራዊ የአደጋ ስጋቶችን መቀነስ፤ እና
- የረጅም ጊዜ ኢንቨስትመንቶችን የሚያበረታታ ምቹ ሁኔታዎችን በመፍጠር የካፒታል ገበያን ማስፋፋት ናቸው።

የባለስልጣኑ ዋናኛ ዓላማ ይህ ከሆነ ተግባራቱስ ምን ምን ናቸው?

ባለስልጣኑ የተቀመጡለትን ዓላማዎች ለማሳካት ሰፊ ያለ ስልጣን እና ተግባራት ያሉት ሲሆን የተወሰኑትን እንመልከት ፡-

- ለካፒታል ገበያ አገልግሎት ሰጮዎች ፈቃድ ይሰጣል
- ፈቃድ በተሰጣቸው አገልግሎት ሰጪዎች ወይም በሌሎች የገበያው ተሳታፊዎች በሚሰጡ አገልግሎቶች መካከል ትስስር እንዲፈጠር የሚያደርግ የመረጃ ቴክኖሎጂ አውታሮችን በማበልጸግ የሚከተለት ተግባራት ይፈፀማል፡-

ሀ) በተለያዩ አውታሮች ውስጥ እና በአውታሮች መካከል የገበያ መረጃ እንዲተላለፍ እና እንዲሰራጭ በማድረግ ለብዙሀኑ ተጠቃሚዎች መረጃ እንዲዳረስ ያደርጋል፤

ለ) ፈቃድ በተሰጣቸው ሰዎች ለሽያጭ የሚቀርቡ ሰነድ ሙዋላንዎይዮችን ወይም አገልግሎቶችን በኤሌክትሮኒክ መንገድ የሚቀርቡበትን መንገድ ያመቻቻል፤ እና

ሐ) ሰነድ ሙዋላንዎይዮችን ግብይቶች የግብይቱ ተሳታፊዎች በአንድ ቦታ በአካል መገናኘት ሳያስፈልጋቸው እንዲፈጽሙ የሚያስችል ስርዓት ይዘረጋል።

ከላይ የጠቀሰናቸውን እና ሌሎች ስልጣን እና ተግባራቶች ያሉት ሲሆን ዓላማውን ለማሳካት እና የተቋቋመበትን አዋጅ ተግባራዊ ለማድረግ የሚያግዙ ሌሎች ተዛማጅ ተግባራትን ያከናውናል።

የኢትዮጵያ ካፒታል ገበያ ባለስልጣን ለካፒታል ገበያ አገልግሎት ሰጮቻችን ፈቃድ የመስጠት ስልጣን በተሰጠው መሰረት የካፒታል ገበያ አገልግሎት ሰጪዎች ፈቃድ አሰጣጥና ቁጥጥር መመሪያ ቁጥር 980/2016 ያወጣ ሲሆን በዚህም መመሪያ መሰረት አገልግሎት ሰጮቻችን ከባለስልጣኑ መሰማራት በሚፈልጉት የአገልግሎት ዘርፍ ፈቃድ መውሰድ ይችላሉ። ይህ መመሪያ ባጠቃላይ 21 ምዕራፎችና 183 አንቀጾች ያሉት ሲሆን እያንዳንዱ ከአገልግሎት ሰጪዎች ሚጠበቀውን ግዴታ ይደነግጋል። የሚከተሉት ደግሞ የአገልግሎት ሰጪዎች ዘርዘር ነው።

1. Securities broker (የሰነደመዋለንዋይ ደላሎች)
2. Securities Dealers (የሰነደመዋለንዋይ አከናዎኞች)
3. Securities Digital Sub-Brokers (የሰነደመዋለንዋይ ዲጂታል ንዑስ-ደላላዎች)
4. Investment Banks (ኢንቨስትመንት ባንኮች)
5. Securities Investment Advisers (የሰነደመዋለንዋይ ኢንቨስትመንት አማካሪዎች)
6. Securities Shariah Advisers (የሰነደመዋለንዋይ ሼሪዓ አማካሪዎች)
7. Securities Robo Advisers (የሰነደመዋለንዋይ ሮቦ አማካሪዎች)
8. Collective Investment Scheme Operators (የጋራ ኢንቨስትመንት ፈንድ ስራ አከናዎኞች)
9. Crowdfunding Intermediaries (ክራውድ ፈንዲንግ አገናኞች)
10. Securities Market Makers (የሰነደመዋለንዋይ ገበያ ከፋቾች)
11. Securities Custodians (የሰነደመዋለንዋይ ጠባቂዎች)
12. Securities Portfolio Managers (የሰነደመዋለንዋይ ፖርትፎሊዮ ስራ አስኪያጆች)
13. Credit Rating Agencies (ብድር የመመለስ ብቃት ምዘና አገልግሎት ሰጪዎች)
14. Securities Appraisal Firms (የሰነደመዋለንዋይ ገማች ድርጅቶች)
15. Appointed Representatives (ተሟላ እንደራሴዎች)

ኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች (ስልቶች)

ኢንቨስት የምናደርግበትን ምክንያቶች ካወቅን በኋላ፣ የሚቀጥለው ጥያቄ ግልጽ ነው- ኢንቨስት የምናደርገው ምን ላይ ነው? ኢንቨስት በማድረግ ምን ዓይነት ትርፍ ማግኘት ይቻላል? ኢንቨስት ለማድረግ ሁነኛው የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ (ስልት) ምንድነው?

ኢንቨስት በምናደርግበት ጊዜ ስጋትን ለመቀነስ በአቅማችን ልክ እና ትርፍ ሊያደርገን የሚችለውን ንብረት መምረጥ አለበን።

ለምሳሌ የሚከተሉት የተወሰኑት የንብረት ክፍሎች ናቸው።

- የቋሚ ገቢ መሳሪያዎች (Fixed income instruments): ምሳሌ የመንግስት ቦንድ፣ የኮርፖሬት ቦንድ
- የከበሩ ማዕድናት: ምሳሌ ብር፣ ወርቅ
- አክሲዮን
- ሪልስቴት:

ከላይ በተጠቀሱት ንብረቶች ላይ ኢንቨስት ለማድረግ እንዳለን ስጋትን (risk) የመቋቋም፣ የኢንቨስትመንት ዘይቤ፣ የረጅም ጊዜ የፋይናንስ ግቦች እና የካፒታል ተደራሽነት ላይ በመመስረት ልንከተላቸው የምንችላቸው የተለያዩ የኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች (ስልቶች) አሉ። የኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች ቋሚ አይደሉም በፈለግንበት ጊዜ መቀየር እንችላለን ነገር ግን የኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎችን ቶሎ ቶሎ መቀየር ዋጋ ያስከፍላል። ዋስትናዎች በምንገዛበት ወይንም በምንሸጥበት እያንዳንዱ ጊዜ ታክስ የሚከፈልባቸው ክስተቶችን ሊፈጥር ይችላል።

አሁን በአብዛኛው ኢንቨስተር ዘንድ ተመራጭ የሆኑ እና የተለመዱ የኢንቨስትመንት ስልቶችን እንመለከታለን።

የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ ከማየታችን በፊት፣ ስለ አለንበት የፋይናንስ ሁኔታ አንዳንድ መሰረታዊ መረጃዎችን እና ኢንቨስት ከማድረጋችን በፊት ትኩረት ሊሰጣቸው የሚገቡ ነገሮች ማወቅ አስፈላጊ ነው። እነዚህን ቁልፍ ጥያቄዎች ራሳችንን መጠየቅ እንዲሁም ማወቅ አስፈላጊ ነው።

- አሁን ያለንት የገንዘብ ሁኔታ ምን ይመስላል?
- የአጭር ጊዜ እና የረጅም ጊዜ የገንዘብ ግቦቻችን ምንድን ናቸው?

- ወርሃዊ ወጪዎቻችን እና እዳዎችን ጨምሮ የኑሮ ውድነቱ ምን ያህል ነው?
- ለመጀመሪያም ሆነ ቀጣይነት ባለው መልኩ ኢንቨስት ለማድረግ ምን ያህል አቅም አለን?
- የአጭር ጊዜ ወይንስ ለረጅም ጊዜ ነው ኢንቨስት ማድረግ ያሰብነው?
- ላልተጠበቁ ወጪዎች የተመደበ የአደጋ ጊዜ ፈንድ አለን?
- በኢንቨስትመንታችን ዋጋ ላይ ሊፈጠሩ ስለሚችሉ ለውጦች ምን ያህል አደጋን ወይንም risk ን ለመቋቋም ዝግጁ ነን?
- ኢንቨስት በማድረግ ያለን ዕውቀት እና የልምድ ደረጃ ምን ያህል ነው? ስለ ኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች እና የገበያ ሁኔታዎች ለመማር ፍቃደኛ ነን?

የፋይናንሺያል ስራዓትን በአግባቡ መረዳት በመረጃ ላይ የተመሰረተ ኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎች ውሳኔ እንደሚደረግ ይረዳናል።

ለኢንቨስትመንት ዓላማዎች ገንዘብ ከመመደባችን በፊት ማንኛቸውም ቅድሚያ መሰጠት ያሉባቸውን ነገሮች መሟላታቸውን ማረጋገጥ እና አንዳንድ ነገሮችን ማወቅ አስፈላጊ ነው። ለምሳሌ

- የኢንቨስትመንት ግቦችን በግልፅ ማወቅ። ለጡረታ፣ ለግዢዎች ወይም ለትምህርት፣ የተወሰኑ ዓላማዎችን በግልፅ ማወቅ ጥሩ የሆነ የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ እንዲኖረን ያደርጋል። የኢንቨስትመንት ዕቅዳችን በምንገደፍበት ጊዜ እንደ Liquidity፣ የእድገት አቅም እና የአደጋ መቻል አቅም ያሉ ነገሮችን ግምት ውስጥ ማስገባት ይኖርብናል።
- በኢንቨስትመንት ውስጥ ያለውን የትርፍ እና ኪሳር ግንኙነት መረዳት ግድ ነው።
- ስለ ኢንቨስትመንት መሰረታዊ ነገሮችን እራሳችንን ማስተማር ያስፈልጋል። የገበያ አዝማሚያዎችን መተንተን፣ የሂሳብ መግለጫዎችን መረዳት እና ስለኢንዱስትሪ እድገቶች መረጃ ማግኘትን ይጨምራል።
- ኢንቨስት ማድረግ ትጋት እና ቀጣይነት ያለው እውቀት የሚጠይቅ ጉዞ ነው። ጠንካራ መሰረት በመጣል እና መረጃን በማግኘት ከፋይናንሺያል ግቦችዎ እና ከአደጋ መቻል አቅም ጋር የሚጣጣሙ ትክክለኛ የኢንቨስትመንት ውሳኔዎችን ማድረግ ይችላሉ።

እሁን ከላይ ወደ ጀመርነው የኢንቨስትመንት ስልቶችን እንመለከት።

1. የመጀመሪያው የእሴት ኢንቨስትመንት(value investing) ሲሆን የዚህ ኢንቨስትመንት ስልት ቀድሞ በቤንጃሚን ግራሃም የመጣ ነው። እርሱም የእሴት ኢንቨስትመንት አባት በመባልም ይታወቃል። የእሴት ኢንቨስትመንት ከውስጣዊ ወይም ከድርጅቱ book value ባነሰ ዋጋ የሚገበዩ አክሲዮኖችን የሚመርጥ የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ ነው። ስለዚህ አክሲዮኑ ብዙዎች ያልተገነዘቡት ውስጣዊ እሴት ወይም value አለው ማለት ነው። **Discount cash flow valuation** በአብዛኛው የአንድን ድርጅት ውስጣዊ እሴት ለማወቅ የምንጠቀምበት ሂሳባዊ የቀመር ስልት ነው።

ይህ የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ የራሱ የሆነ ጠቀሜታዎችና አላታዊ ጎኖች አሉት። ከጠቀሜታዎቹ ውስጥ፡

- ብዙ ጊዜ ይህ ስልት ለብዙ ኢንቨስተሮች ስኬትን አስገኝቷል።
- ያነሰ የአደጋ ስጋት ያለው ነው
- ለረጅም ጊዜ የኢንቨስትመንት እቅድ አይነተኛ አማራጭ ነው

ጉዳዮቹ ደግሞ ፡

- ሁሉም ድርጅቶች ውስጣዊ እሴታቸው undervalue ሊደረግ አይችልም ቢደረግም እንኳን የራሱ የሆነ ምክኒያቶች ሊኖሩት ይችላሉ
- ይህንን ስትራቴጂ ስንጠቀም ምንፈልገው ደረጃ ለመድረስ ረጅም ጊዜ መጠበቅ ሊኖርብን ይችላል።
- እነኚህንም ስናሳድድ ደግሞ ሌሎች እድሎችን ልናመክን እንችላለን።
- ይህ ስልት ብዙሃነት ያለው የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ እንዳንጠቀምም ሊያደርገን ይችላል።

2.ሁለተኛው የእድገት ኢንቨስትመንት (growth investing) ሲሆን ከሌሎች በኢንዱስትሪ ውስጥ ካሉ ኩባንያዎች ጋር ሲነፃፀር በከፍተኛ መጠን እንዲሟያደግ የሚጠበቅ አክሲዮን ላይ ኢንቨስት ማድረግ ነው። ባለሀብቶች ከጊዜ ወደ ጊዜ ከፍተኛ የካፒታል መጠን ሊያገኙ ስለሚችሉ ወደ እድገት አክሲዮን ያዘነብላሉ። ይሁን እንጂ ከሌሎች የአክሲዮን ዓይነቶች ጋር ሲነፃፀር የበለጠ ተለዋዋጭ እና ከፍተኛ አደጋዎችን ሊሸከሙ ይችላሉ።

የእድገት ኢንቨስትመንትም ጉዳትና ጠቀሜታ አለው። ከጠቀሜታዎቹ ውስጥ፡

- ትልቅ ገቢ ለማግኘት አይነተኛ አማራጭ ነው
- ከፍተኛ የእድገት መንገድ ላይ ከሆነ ኢኮኖሚው ጥሩ የእድገት ድርጅቶች ከፍ የማለት አቅማቸው ከፍተኛ ነው
- በቀላሉ ማደግ ይችላሉ
- ለኢንቨስተሮችም ብዙሃነትን መጨመር ይችላሉ

ጉዳቱ ደግሞ

- ከፍተኛ የአደጋ ስጋት አላቸው
- ከፍተኛ ገቢ እንደሚያመጡ ቢገመቱም የተባለው ላይሆን ይችላል
- የእድገት ኢንቨስትመንት ስልት በጥሩ የኢኮኖሚ እድገት ጊዜ እድገት ቢያሳዩም ኢኮኖሚው እየተጎዳ ሲመጣ ይህ ላይሆን ይችላል

3. ሶስተኛው የሞመንተም ኢንቨስትመንት ስትራቴጂ አውንታዊ የዋጋ እድገት ያሳዩ ዋስትናዎችን ወይም ስቶኮችን መግዛትን የሚያካትት የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ ነው። ይህ እድገት ለአጭርና መካከለኛ ጊዜ የሚቆይ ሊሆን ይችላል። የሞመንተም ኢንቨስትመንት ስትራቴጂ መከተል የዋጋ እና የገበያ ሁኔታዎችን ቀጣይነት ባለው መልኩ በመከታተል በፖርትፎሊዮው ላይ ማስተካከያ ማድረግን የሚጠይቅ ንቁ የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ ነው።

ሞመንተም ኢንቨስትመንትም ልክ እንደ ሌሎቹ አሉታዊና አውንታዊ ጎኖች አሉት። አውንታዊው ጎን፡

- ከፍተኛ ትርፍ ሊሰጡን የሚችሉ መሆናቸው
- ለመተግበር ቀላል ስትራቴጂ ናቸው
- ብዙሃነትን ማስፋፊያ መንገድ
- ከገበያው ጋር መሄድ የሚችል ስልትም ነው

በተቃራኒው ጉዳቱ ደግሞ

- የሆነ ጊዜ ትርፍ ሚዳሰገኙ አክሲዮኖች የሆነ ጊዜ ደግሞ የኪሳራ ምክኒያቶች መሆን ይችላሉ
- አንድ asset ካለው value በላይ overvalue ሊደረጉ ይችላሉ
- ባህሪያችን ላይ ተለዋዋጭነት በማምጣት ቋሚ የኢንቨስትመንት ስልት እንዳንጠቀም ሊያደርገን ይችላል
- ቶሎ ቶሎ ግብይት ማድረግ ስለሚገባን የራሱን የግብይት ወጪ ይዞ ሊመጣብን ይችላል።

4. አራተኛው **Dollar cost averaging** ሲሆን እርሱም የአንድ ንብረት (asset) ዋጋ ምንም ይሁን ምን ባለሀብቱ በየጊዜው የተወሰነ መጠን ያለው ገንዘብ እያፈሰሰ ኢንቨስት ሚያደርግበት የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ ነው። DCAን የሚጠቀሙ ባለሀብቶች የአንድ ኢንቨስትመንት ዋጋ ዝቅተኛ ሲሆን ለመግዛት ከመወሰን ይልቅ በየተወሰነ ጊዜ (በሳምንት፣ በወር፣ ወዘተ) የተወሰነ መጠን ኢንቨስት ያደርጋሉ። አንድ ባለሀብት በየወሩ 500 ብር በአንድ የተወሰነ አክሲዮን ለማፍሰስ ከወሰነ የአክሲዮኑ ዋጋ ከፍ ያለ ሲሆን፣ 500 ብር ያነሰ አክሲዮኖችን ሊገዛ ይችላል። ዋጋው ዝቅተኛ ከሆነ ደግሞ 500 ብር ተጨማሪ አክሲዮኖችን ይገዛል። በጊዜ ሂደት፣ ይህ የግዢውን ዋጋ በአማካይ ለማውጣት ይረዳል።

የDollar cost averaging ዋናኛ ጥቅሞች፡

- የአደጋ ስጋት ለመቀነስ
- ቀላል የኢንቨስትመንት ስልት ነው
- የኢንቨስትመንት ጭንቀታችንን ይቀንሳል ምክንያቱም በቋሚነት የጊዜ ገደብ ቋሚ ኢንቨስትመንት እንድናደርግ ስለሚያደርገን ነው

ጉዳዮቹ ደግሞ፡

- ሌሎችን አማራጮች እንዳናይ ሊያደርገን ይችላል
- ተለዋዋጭ አለመሆኑን ሌላኛው ችግር ነው
- ኢንቨስት ምናደርገበት ንብረት ዝቅተኛ አፈጻጸም ሊያስመዘግብም ይችላል።

5. አምስተኛው Quality ኢንቨስቲንግ ሲሆን ይህም በተሻለ መልክ የተቋቋመ ራሳቸውን የቻሉ በገበያውም ላይ ጥሩ ተሳትፎ ያላቸው ድርጅቶች ላይ ኢንቨስት ማድረግ ነው። እነዚህ ድርጅቶች ከሌሎች አንጻር የተሻለ አፈጻጸም፣ ተወዳዳሪና የተሻል የእድገት ተስፋ ያላቸው ናቸው። ጠንካራ ፋይናንስ፣ የአስተዳደር መዋቅር እና አሳማኝ ቢዝነስ ሞዴል አላቸው። ይህም ስትራቴጂ ሪስክን ለመቀነስ አይነተኛ አማራጭ ሲሆን በልበሙሉነት ኢንቨስት ማድረግ ምንችልበት ሁኔታ ይፈጥርልናል። በተቃራኒው ደግሞ እንደዚህ አይነት ኢንቨስትመንቶች ውድ መሆናቸው እንደ አሉታዊ ጎን ሊጎሳ ይችላል።

6. የመጨረሻው በዚህ ክፍል ምናየው ደግሞ ኢንዱስትሪ ኢንቨስቲንግ ነው ይህም አንድ ኢንቨስተር የገበያውን አጠቃላይ ኢንዱስትሪ በማየት እርሱኑ ኮፒ አድርጎ ኢንቨስት ሚያደግበት መንገድ ነው። ይህም በተለያዩ ሰነደመዋለንዋዮች ላይ ኢንቨስት በማድረግ ለምሳሌ የአሜሪካውን S&P 500 ከወሰድን እሱ ከሚያወጣው ኢንዱስትሪ ጋር በማመሳከር የኛን የኢንቨስትመንት ስትራቴጂ መወሰን እንችላለን።

ባጠቃላይ እነዚህ ከላይ የዘረዘርናቸው ስልቶች ዋናኞቹ እንጂ ብቸኞቹ አይደሉም። ስለዚህ ከዚህም በበለጠ ጥናት በማድረግ የተለያዩ ስትራቴጂዎችን በመንደፍና በመጠቀም ከኛ የፋይናንስ ግብና አደጋ የመቋቋም አቅም ጋር የሚሄድ የኢንቨስትመንት ስልት መጠቀም ያስፈልጋል።

5.2 ኢንቨስትመንት አደጋ ስጋት (Investment risk management)

ሪስክ ወይም የአደጋ ስጋት ኢንቨስት ያደረግነውን ገንዘብ በተለያዩ ምክኒያቶች ልናጣበት የምንችልበት ዕድል ማለት ነው። ሁሉም ኢንቨስትመንት ደግሞ ተያይዞ ይዘት ሚመጣው ሪስክ አለ። የሰዎችም ባህሪ በነዚህ የሪስክ ክብደት እና ቅለት ላይ በመመስረት በቀድሞው ክፍል ያየናቸውን የተለያዩ የኢንቨስትመንት ስትራቴጂዎችን ይከተላሉ። የተለያዩ አይነት የሪስክ አይነቶች ያሉ ሲሆን የተወሰኑትን ከዚህ ቀጥሎ እንመልከት፡-

- **ማርኬት ሪስክ፡-** ይህ የሪስክ አይነት አጠቃላይ በፋይናንሺያል ገበያ ላይ ተጽዕኖ በሚያሳድሩ ምክንያቶች የተነሳ ኪሳራ ሊያስከትል የሚችልበትን ሁኔታ ያመለክታል። ይህም ሌሎች ተወዳዳሪ ድርጅቶች ገበያው ላይ ተጽኖ ለማሳደር ሚወስዷቸው እርምጃዎች፣ የሃገር እንዲሁም የአለም የኢኮኖሚ ሁኔታ እና የመሳሰሉት ለማርኬት ሪስክ ተጋላጭ እንድንሆን ሊያደርገን ይችላል።
- **ኢኮኖሚያዊ ሪስክ፡-** ኢኮኖሚያዊ አደጋዎች ከግምት ውስጥ ከሚገቡት በጣም ወሳኝ ከሆኑ ነገሮች አንደኛው ነው። ኢኮኖሚያዊ አደጋዎች የወለድ ተመን ስጋት፣ የዋጋ ግሽበት፣ የምንዛሪ ተመን ስጋት እና ሌሎች ሪስኮች ናቸው።

- **ስትራቴጂካዊ ሪስክ:** ይህ ደግሞ በተሳሳቱ ድርጅታዊ ውሳኔዎች የሚመጣ የገንዘብ ኪሳራ ነው።
- **Liquidity ሪስክ:** ይህ ደግሞ ኢንቨስት ምናደርግበት ነገር በቀላሉና በጊዜው መሸጥ ባለመቻሉ ምክንያት የሚመጣ ሪስክ ነው።
- **Volatility ሪስክ:** የምንለው ደግሞ በገበያው ውስጥ በሚኖር የዋጋ ተለዋዋጭነት አማካኝነት የሚመጣ የሪስክ አይነት ነው።

ስለ ሪስክ አይነቶች ይህን ያህል ካልን እስኪ አሁን ደግሞ እንዴት ሪስክን መቋቋም እንደምንችል በተወሰነ መልኩ እንመልከት። ሪስክን ማጎዳ የምናደርግበት የተለያዩ መንገዶች ሲኖሩ ከዚህ በታች እስኪ እንደ ስድስቱን እንመልከት፡

1. የመጀመሪያው እና ዋናው ኢንቨስት ምናደርግበትን asset class ወይን የተለያዩ ሰነደመዋለንዎቹን ብዝሃነት መጨመር ነው። **“don put all your eggs in one basket”** እንደሚባለው ያለንን ንዋይ በሙሉ በተመሳሳይ ነገር ላይ ኢንቨስት ማድረግ የለብንም።
2. ሁለተኛው ደግሞ **portfolio volatility** መቀነስ ነው። ይህም ማለት ኢንቨስት ያደረግንባቸው ነገሮች ፈጣን የዋጋ ለውጥ(ክፍና ዝቅ የሚል) እንዳይታይባቸው መጠንቀቅ ነው። ለምሳሌ ኢንቨስት ያደረግነው አክሲዮንና ቦንድ ላይ ከሆነ አክሲዮኖች በብዛት ለvolatility የተጋለጡ ስለሆኑ portfolio ውስጥ ቦንዶችንም በመጨመር ይህንን ባላንስ ማድረግ ይችላል።
3. ሶስተኛው ደግሞ በቋሚነት ኢንቨስት ማድረግችንን አለማቆም ነው።ፈጣን ትርፍ ለማግኘት, "ትክክለኛ" አክሲዮን መምረጥ እና "በትክክለኛ" ጊዜ መሸጥ እጅግ በጣም አስፈላጊ ነው። ይህ ሁሉ በትዕግስት, በዲሲፕሊን እና በረጅም ጊዜ እቅድ ላይ የተመሰረተ ነው። ስለዚህ ሁልጊዜ ኢንቨስትመንት ተከታታይ ክትትል እና ትኩረት ይፈልጋል ማለት ነው።
4. የኢንቨስትመንት ሪስክን ደግሞ በአግባቡ ማጤንና ማጥናት በቁጥራዊ ስሌቶች ልናስቀምጠው የምንችለው ሪስክ ማድረግ መቻል ይኖርብናል። ሁሉም ሪስክ ልንለካው በምንችለው መንገድ metrics ማስቀመጥና ቀጣይ እርምጃዎች ላይ የተጠና ስልት መከተል ይኖርብናል።
5. በተጨማሪ ደግሞ margin of safety ለኢንቨስትመንታችን ማስቀመጥ ይኖርብናል። ይህም ማለት አንድ ባለሀብት ዋስትናዎችን የሚገዛበት የገበያ ዋጋቸው ከውስጣዊ እሴቱ በእጅግ በታች ከሆነ ብቻ የሚገዛበት የኢንቨስትመንት መርህ ነው። ለምሳሌ አንድ ኢንቨስተር 20% margin of safety ካስቀመጠ አንድ 100ብር ውስጣዊ እሴት ያለው ድርጅት ካየ በ 20% margin of safety መሰረት የድርጅቱ አክሲዮን ዋጋው 80ብር ሲሆን ብቻ ኢንቨስተር ኢንቨስት ለማድረግ ይወስናል ማለት ነው።
6. በመጨረሻ ደግሞ አቅማችን ሚችለውን ልንቋቋም የምንችለውን የሪስክ መጠን (maximum loss plan) ማወቅ አስፈላጊ ነው።

ባጠቃላይ ሪስክን ምናስተዳድርበት መንገድ ሁልጊዜ ወጥ ባይሆንምና ከሰው ሰው ቢለያይም እነኚህን ይበልጥ በማጥናትና ከኢንቨስትመንታችን ጋር በማዋሃድ የተሻለ ኢንቨስትመንት ውሳኔዎች ማድረግ እንችላለን።

in

www.stockmarket.et

hello@stockmarket.et

Address: Leghar, ORDA Bldg, 15th
Floor Addis Ababa, Ethiopia

StockMarket.et

